

Dynamisch Perspectief

Ledenblad van de Vereniging voor
Biologisch-Dynamische Landbouw Et Voeding

Julii 2016 / 4

Bouwen aan sociale
samenhang in Egypte

Natuurwezens
in de jaarrekening?

Demeter kwaliteit
in de hele keten

Koop BD-grond
met obligaties

Dynamisch Perspectief

redactioneel

Economie?

Dat doen wij samen

"Dat er zoveel mensen met zo'n warm hart om ons heen staan, dat geeft heel veel kracht", zegt Marcel Schoenmakers, boer op De Hondspol in Driebergen (zie pag 35).

"Dat SEKEM leeft is te danken aan alles wat SEKEM omhult: de kring mensen die eromheen staat, de vrienden uit Europa, de geestelijke wereld. Zou je de kring mensen vervangen door veel geld, dan zou SEKEM sterven. Van groot belang is de verzorging van de gemeenschap, van de liefde", zegt Ibrahim Abouleish, oprichter van SEKEM in Egypte (zie pag 4).

We zijn geneigd te denken dat landbouw een zaak is van boeren en tuinders. Maar dat is niet zo: het is een zaak van de mensen die om de landbouw heen staan. Mooier dan Kees van Veluw in Ekoland (2016/6) kan ik het niet zeggen: 'Duurzaam melk produceren is helemaal niet moeilijk. Er een duurzame prijs voor krijgen, dat is het punt. En dat is mensenwerk, dat is cultuur, dat is beschaving, dat is geen kwestie van vraag en aanbod.'

Een nieuwe economie in een nieuwe LandbouwCULTUUR, daar werken we aan.

Ellen Winkel, hoofdredacteur,
ellen@schrijfwinkel.nl

- 03 Dynamisch Portret: Sekem, Egypte
- 08 Jaardag van BD-Vereniging en Stichting Grondbeheer
- 10 Workshop Bedrijfsindividualiteit: Ontdekken in het gesprek
- 12 Het ideale boerenbedrijf van Ella Huiberts
- 14 Marten Nico Bierman: Natuurwezens in de jaarrekening
- 16 Demeter: kwaliteit garanderen in de hele keten
- 20 BD Grondbeheer lanceert eeuwigdurende obligaties
- 23 In memoriam: Harry Douwes
- 24 Dynamische keuken: Rascha Wisse
- 28 Dynamisch Perspectief
- 33 Agenda
- 34 Colofon en Ledenservice
- 35 BD juwelen

Natuurwezens

- 14 Passen ze in de jaarrekening?

Demeter kwaliteit

- 16 Eerlijk delen in de hele keten

Nieuw: obligaties

- 20 Samen BD-grond kopen

SEKEM bouwt aan sociale samenhang in Egypte

'Lots of love'

In 1977 was het een zandvlakte in de woestijn, 60 kilometer ten noordoosten van Caïro. Nu ligt er een bloeiend biodynamisch landbouwbedrijf, waarop scholen, bedrijven en een medisch centrum zijn gevestigd. SEKEM, het initiatief van Egyptenaar Ibrahim Abouleish (79), heeft niet alleen bodemvruchtbaarheid opgebouwd, maar ook sociale samenhang in de regio. *Tekst:*

Ellen Winkel / Foto's: Ellen Winkel, Ann Lust, SEKEM

23 maart 2016, 6.15 uur. We verzamelen ons met een twintigtal mensen van de SEKEM-vriendenkringen uit Oostenrijk en Nederland bij de voordeur van de witte bungalow van Ibrahim Abouleish. Ook enkele Europese medewerkers die op het terrein wonen en leden van de familie Abouleish voegen zich erbij. 'Hier war Goethe', staat op het bordje naast de deur waar je een naambordje verwacht. Alleen als je van dichtbij kijkt, zie je dat er in kleine letters 'nie' onder staat. Als Ibrahim Abouleish naar buiten komt, zetten we op een teken van de Kroatische muziekdocent Marko een Oostenrijks verjaardagslied in. Glimlachend laat Abouleish zich toe-

zingen. Vandaag is zijn 79ste verjaardag. Dan wandelen we met zijn allen naar de Mahad, een rond gebouwtje waar de drijvende krachten van SEKEM iedere ochtend om half 7 samenkomen voor een half uur studie, waarbij antroposofie en islam belangrijke inspiratiebronnen vormen. Onderweg vraag ik aan Abouleish wat het nieuwe jaar zal brengen. "Lots of love", antwoordt hij.

In de Mahad spreekt hij de kring toe. "Ze noemen SEKEM een wonder in de woestijn. Maar kijk, dit is een wonder." Hij wijst op een van zijn achterkleinkinderen die in de kring rondscharrelen. "Simpel mensen denken dat dit kind ontstaat uit een eicel en een zaadcel en dat het dan simpelweg tot een volwassen mens uitgroeit. Maar dat is niet zo. Het ontwikkelt zich vanuit dat wat het kind omhult, wat van buitenaf vormend werkt. Zo is het ook met SEKEM. Dat SEKEM leeft, komt niet door ijverige arbeiders of door geld. Het initiatief kon tot leven komen

onder de indruk van de grote denkers, schilders en componisten. Ook leerde hij de antroposofie kennen. Tijdens een bezoek aan Egypte in 1975 merkte hij hoe groot het gebrek aan innovatie was: in het onderwijs, de landbouw, de religie, de economie en de politiek. Hij voelde zich geroepen naar zijn vaderland terug te keren en een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van Egypte en de ontwikkeling van de mensen. Een visioen waarin hij zichzelf een paradijselijke tuin zag creëren, vormde voor hem een sterke drijfveer.

In 1977 sloeg Abouleish zijn eerste waterput en plantte hij de eerste bomen in een stuk woestijn bij Belbes, 60 kilometer ten noordoosten van Caïro. Nu vormt deze plek het hart van SEKEM, een terrein van 70 hectare dat is omsloten met een strook hoge bomen en een lemen muur. Destijds kostte het vijf uur om er vanaf de hoofdstad heen te rijden over hobbelige zandwegen vol kuilen. Nu rijdt onze bus – met 15

dankzij alles wat SEKEM omhult: de kring mensen die eromheen staat, de vrienden uit Europa, de geestelijke wereld. Het is ontstaan vanuit het denken. Zou je de kring mensen vervangen door veel geld, dan zou SEKEM sterven. Van groot belang is de verzorging van de gemeenschap, van de liefde."

Een boek van Goethe

Ibrahim Abouleish (1937) groeide op in Egypte in een islamitisch gezin. Sinds hij als puber een boek van Goethe in handen kreeg, *Die Leiden des jungen Werthers*, groeide zijn verlangen om meer over de Europese cultuur te weten te komen. In 1956 vertrok hij naar het Oostenrijkse Graz om chemie en medische wetenschappen te studeren. Hij raakte er zeer

deelnemers aan een reis van de Vriendenkring SEKEM – deze afstand binnen een uur over asfaltwegen. Alleen enkele checkpoints met bewakende mannen leveren wat vertraging op.

Voor god, niet voor geld

Het is lente en alles bloeit op het SEKEM-terrein. Akkers vol calendula, kamille en gele toorts; bloeiende dadelpalmen en sinaasappelbomen; en bloemenmengsels langs de paden en bloeiende struiken bij de woningen en bedrijfsgebouwen. Duitse medewerksters, die 20 jaar geleden bij SEKEM zijn neergestreken, nemen ons enthousiast mee in urenlange rondleidingen die toch te kort blijken om alles te zien. Langs alle scholen. Langs NatureTex waar biologisch katoenen popjes en kin-

derkieren worden genaaid. Langs ISIS Organic waar kruidenthee wordt ingepakt met een ingenieuze machine die theezakjes vult zonder nietje (100 miljoen theezakjes per jaar). Langs Lotus, waar kruiden worden ingekocht en gezuiverd, verpakt en verhandeld. Langs de stallen en de composthopen. Langs het medisch centrum met een schitterende binnentuin met bankjes ernaast, waar mensen geduldig hun beurt afwachten.

Wat me opvalt is hoe de verschillende onderdelen verweven zijn. We zien hoe jongens van de vakopleiding houtbewerken bijenkasten en honingramen in elkaar zetten. Het is een klein kastmodel, dat speciaal ontworpen is om de inheemse honingbij voor uitsterven te behoeden. Deze kleine bij (*apis mellifera lamarckii*) produceert weinig honing en is bijna overal in Egypte vervangen door Europese rassen. Interessant is echter dat hij geen last heeft van varroamijten. De volken worden

traditioneel in lemen buizen gehouden, maar dat is onpraktisch. SEKEM heeft 600 'buis-volken' weten op te kopen bij oude imkers en zet ze over in kasten, die op verschillende boerderijen worden geplaatst.

Ook de leerlingen van de vakopleiding metaalbewerking leren het vak in de praktijk. In hun las-praktijklokaal horen we, dat ze vorig jaar hebben meegeholpen met het lassen van frames voor een grootschalig zonnepanelenproject op een van de drie nieuwe woestijnboerderijen. De waterpomp die 25 hectare dadelpalmen bevloeit, loopt daar nu op zonne-energie.

In het houtwerklokaal in de middelbare school laat leraar Tamer Badr een houten speelgoedhond op wieljes zien, die een leerling heeft gemaakt. Hij vertelt: "Als het af is, geeft de leerling zijn werkstuk weg aan

bijvoorbeeld de kleuterklas of de groep voor verstandelijk gehandicapten. Zo leren ze om te geven. En ze leren dat je werkt voor de ander en voor god; niet voor geld."

Gemeenschapsvorming

Op een ochtend wonen we de dagopening van de basisschool bij. De kinderen stromen het schoolplein op en zoeken hun plek in de kring. Giechelend pakken ze ook onze handen. De oudere kinderen spreken al wat woorden Engels, met de jongsten lukt het om via gebaren namen uit te wisselen. Stipt om 8 uur noemt een leerkracht de datum volgens zowel de westerse als de islamitische kalender. Enkele leraren zeggen kort wat ze deze dag gaan doen. Dan volgt de SEKEM lijfspreuk die door alle leerlingen en leraren samen, hand in hand, wordt uitgesproken, beginnend met: 'Het schone bewonderen, het ware behoeden, het ede-

le vereren'. Bij bepaalde woorden gaan alle handen eendrachtig naar voren. Alles bij elkaar duurt dit dagelijks ritueel een paar minuten.

Alle scholen en bedrijven beginnen hun dag met een kring en volgen hetzelfde ritueel. Zo weten de medewerkers, van manager tot schoonmaker, dat ze onmisbaar zijn voor het geheel. Werken aan gemeenschapsvorming is essentieel om persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling te stimuleren. En dat gaat verder dan de grenzen van de eigen onderneming. SEKEM heeft in de dorpen in de regio gezondheidsvoorlichting en een afvalophaaldienst opgezet. Voor kleine ondernemers is er de mogelijkheid om een lening aan te vragen via het microkredietprogramma, inclusief begeleiding bij het maken van een bedrijfsplan. Vanuit heel Egypte leveren 140 boerderijen biodynami-

sche producten aan SEKEM. De prijs wordt vastgelegd aan het begin van het groeiseizoen en kan bij stijgende prijzen omhoog worden bijgesteld, maar bij dalende prijzen niet zakken. Deze werkwijze voldoet aan de Fair Trade normen, maar dit keurmerk wordt alleen gebruikt als de afnemer de extra keurmerkkosten wil betalen. Zelf noemen ze hun werkwijze 'economy of love'.

Creativiteit

Kunstzinnige vakken? De studenten van de Heliopolis Universiteit voor duurzame ontwikkeling, die in 2012 op initiatief van SEKEM is opgericht, vonden het in het begin erg raar. Een universiteit is toch een plek om kennis op te doen? Allemaal krijgen ze les in toneel, muziek, beeldende kunst en euritmie. Maar al vrij snel zien ze het nut ervan in. 'Ik durf nu op een podium te staan', 'Ik leer om duidelijk te spreken en

mezelf beter uit te drukken', zeiden studenten over de toneellessen. Bij het natekenen van een plant valt op, vertelt een tekendocent, dat ze vaak tekenen wat ze denken te zien in plaats van wat ze werkelijk zien. Ze leren in deze lessen om beter waar te nemen.

Ook alle leerlingen van de scholen en alle medewerkers in de bedrijven krijgen creatieve lessen en andere cursussen. Dat mensen zich ontwikkelen, is vanaf het eerste uur een belangrijk doel van SEKEM. Tijdens het jaarlijkse lentefeest, waar ook de verjaardag van Ibrahim Abouleish wordt gevierd, gaat alle aandacht hier naar uit. Het is een 'ik-feest', waar persoonlijke ontwikkeling centraal staat, terwijl in de herfst een 'wij-feest' wordt gevierd: hier draait het om het gemeenschapsgevoel en worden de resultaten van heel SEKEM in het zonnetje gezet. Naast

het voor- en najaarsfeest, viert SEKEM vijf islamitische jaarfeesten. Op donderdagmiddag 24 maart wonen wij het lentefeest bij in het lemen amfiteater. De jongens en meiden van de vakopleidingen laten zien dat ze meer leren dan naaien en timmeren, en brengen een traditionele Egyptische dans ten tonele. Het 2000-koppige publiek klapt enthousiast voor de groep kinderen met een verstandelijke beperking, die met dierenmaskers het verhaal uitbeelden dat hun juf voorleest. Heel bijzonder, zeker in een land waar handicaps als taboe worden ervaren.

Ontwikkeling

Na de succesvolle ontwikkelingen op de boerderij bij Belbes en in de omliggende dorpen, is SEKEM in 2007 gestart om op drie nieuwe plekken in de woestijn boerderijen op te bouwen. Irrigatie aanleggen is stap één, en vervolgens bomen aanplanten, compost aanvoeren en een gebouw plaatsen voor medewerkers. Door de revolutie van 2011 moest het werk deels worden neergelegd, maar ondertussen wordt het vol optimisme weer stukje bij beetje opgepakt. Hoe breng je ontwikkeling van mens, aarde en maatschappij op gang? Ibrahim Abouleish gaat op die vraag in tijdens een gesprek met de bezoekers uit Nederland, België, Duitsland en Oostenrijk. Hij schetst hoe bij ontwikkeling van een initiatief vier

domeinen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn: economie, kunst/cultuur/wetenschap, mensenrechten/ethiek en bodemvruchtbaarheid/natuur. "Jullie in Europa vergeten dat vierde element, omdat jullie de aanwezigheid van natuur en bodemvruchtbaarheid als vanzelfsprekend beschouwen. In de woestijn weten we dat we hard moeten werken om bodemvruchtbaarheid op te bouwen. Mensen in jullie landen hebben te weinig in het bewustzijn hoe belangrijk het is de bodem en de natuur te verzorgen." Bij de sociale driageleding hoort dus een vierde element. Iemand van onze groep vraagt: "Als vrijheid, gelijkheid en broederschap verbonden zijn met cultuur, recht en economie, welk woord hoort er dan bij de natuur?"

Abouleish antwoordt: "Liefde." ☺

SEKEM

SEKEM boerderij bij Belbes

- de in 1977 gestarte boerderij (70 hectare) met diverse kruiden, dadels, graan, luzerne, koeien, schapen, bijen, kippen, duiven
- grootschalige compostproductie
- verwerkende bedrijven: NatureTex (biologisch katoenen kinderkleding en popjes), ISIS Organic (thee, sap, levensmiddelen), Lotus (in- en verkoop van kruiden), ATOS Pharma (kruidengeneesmiddelen), El-Mizan (joint venture met het Nederlandse bedrijf Grow Group voor het enten van plantgoed)
- medisch centrum (40.000 bezoekers per jaar)
- kinderdagverblijf, kleuter-, basis- en middelbare school, beroepsonderwijs, gehandicaptenklas, 'kamillekinderen'-project (combineert werken en leren) (totaal ca 650 leerlingen en 70 leraren)
- moskee, hotel, winkeltje en amfitheater met 2000 zitplaatsen, woonhuizen voor Europese en tijdelijke medewerkers

Hoofdkantoor van de Holding bij Caïro

- alle bedrijven zijn ondergebracht in een holding met een totale omzet ca. 30 miljoen euro; in 2015 werd 79% van de verkoop in Egypte gerealiseerd.
- 10% van de winst gaat naar de SEKEM Development Foundation. Deze NGO financiert nieuwe ontwikkelingen en culturele, sociale en onderwijsprojecten. Daartoe worden fondsen in binnen- en buitenland geworven, onder andere door vijf Europese Vriendenkringen
- bij SEKEM werken 1220 mensen
- SEKEM neemt producten af van 140 boerderijen (1700 hectare) uit heel Egypte

Heliopolis Universiteit bij Caïro

- de eerste 'universiteit voor duurzame ontwikkeling' ter wereld, geopend in 2012
- 3 studierichtingen (farmacie, bedrijfskunde, techniek); 800 studenten

● ● ● Drie nieuwe boerderijen

- ontginningen op 3 plekken in de woestijn: Wahat El Bahareya, El Minya en Si-naï, verworven tussen 2007-2009 (totaal 2500 hectare, waarvan ca een kwart nu in gebruik is)

Meer info via sekem.com en sekemvrienden.nl.

Vakmensen gezocht

SEKEM is op zoek naar allerhande vakmensen en vakdocenten en iemand die de landbouwopleiding wil opzetten, zie sekemvrienden.nl/vacatures.

De Vriendenkring SEKEM is van plan in maart 2017 opnieuw een reis naar SEKEM te organiseren.

Kijken in de spiegel van je werk

"Schrijf op wat je op deze dag inspireert, zodat we het aan anderen kunnen laten lezen." Deze oproep deed Luc Ambagts aan het begin van de Jaardag van BD-Vereniging en Stichting Grondbeheer. Op 3 juni spraken ruim 80 deelnemers op zorgboerderij De Hondspol in Driebergen met elkaar over hoe hun werk in de BD-beweging vooruit komt. *Tekst: Luc Ambagts en deelnemers Jaardag /*

Foto's: Ellen Winkel en Maria van Boxtel

"Je betaalt nu de dokter om beter te worden. Beter kun je de boer betalen om gezond te blijven", zei Kees van Biert, voorzitter van Stichting Grondbeheer. Deze uitspraak haalde Susan van 't Riet aan in de terugblik die ze schreef over een inspirerend moment. In de workshop met Marga Brusselers, bestuurslid van de Vereniging voor Natuurvoedingskundigen, kwam die

uitspraak terug. Susan schrijft hierover: 'We hadden het over voeding en de relatie met biologisch-dynamische landbouw. Erg inspirerend, omdat alle deelnemers hun eigen achtergrond hebben, hun eigen initiatieven. De energie die dan rond gaat zingen, waardoor je samen weer tot nieuwe ideeën en oplossingen komt. Dat is heerlijk om te voelen. We moeten er toe komen, met zijn allen,

dat die boer onze dokter wordt!' Marga Brusselers zelf blikt terug met een uitspraak van Marcel Schoenmaker, boer op De Hondspol: **Kracht gesterkt door anderen.** Die innerlijke kracht gevonden door verbondenheid. Zulke uitspraken raken het hart aan! Niet alleen Marga werd door dit moment geraakt: het komt terug in het 'BD-Juweel' (zie pag 35).

Terug in het bestuur: Karin Stolk

Karin Stolk was verhinderd op de jaardag. Symbolisch liet zij zich vertegenwoordigen door haar stethoscoop (ze studeert voor dierenarts). Haar motivatie om weer in het bestuur te gaan en zich in te zetten voor BD-Jong had ze opgeschreven: 'De stethoscoop is voor mij een instrument aan het worden waarmee ik kan horen of en hoe het klopt; het BD-jongerenhart, het hart van de BD-veehouder en natuurlijk mijn eigen hart. Waar worden wij allemaal enthousiast van en hoe kan dat enthousiasme in de wereld worden gezet? De komende drie jaar hoop ik als bestuurslid mijn huidige ervaringen als student Diergeneeskunde te kunnen combineren met mijn eerder afgeronde studie aan de Warmonderhof en zo de BD-wereld verder te helpen ontwikkelen.'

De jaarvergadering

De begroting voor 2016 is goedgekeurd. Karin Stolk is benoemd tot bestuurslid. Piet van IJzendoorn is voor een tweede termijn van drie jaar gekozen als voorzitter (zie het interview in DP2016-3). Aan Michiel Rietveld is het erelidmaatschap verleend voor zijn grote verdienste voor Kraaybeekhof en de vele cursussen die hij gegeven heeft, zoals uitgebreid is beschreven in DP2016-3. De leden hebben op deze Algemene ledenvergadering ingestemd met het gevoerde beleid, zoals weergegeven in het jaarverslag.

Een belangrijk punt daarvan is het streven de basis van de vereniging te verbreden, door meer mensen voor het lidmaatschap te enthousiasmeren en door de samenwerking met andere instellingen en bedrijven concreter te maken. Initiatief daartoe kan van elk lid uitgaan. Daardoor kan de financiële armslag ontstaan om meer en ook grotere projecten op te pakken, bijvoorbeeld op het gebied van onderzoek, of voor HBO-onderwijs voor BD-landbouw en voeding.

Wim Goris is geïnspireerd door een uitspraak van Ruud Romeijn, de tuinman: "Ik moet iets met de tuin. Ik wil iets met mensen." Vera van Es is geraakt door het lef om de koeien en de machines al te kopen als de grond nog niet zeker is.

Kees Willink is enthousiast over het verhaal van Marion Schoenmaker, klant van De Hondspol en nicht van de boer. Zij vertelt hoe ze al jaren lang 'haar' melk van 'haar' boerderij haalt. Dat levert haar een levende verbinding met haar voedsel op die zij iedereen toewenst. Kees heeft nog een tip voor de sprekers: 'Bij de inleidingen wist ik niet wie wie was en van welke organisatie. Dat gaf mij het gevoel dat ik in een groep was beland waar iedereen elkaar kent en ik de buitenstaander ben.' Duidelijk vertellen wie je bent en waar je voor staat, dat is dan de opgave voor de komende tijd! 🐾

Workshop **Bedrijfsindividualiteit**: Ontdekken in het gesprek

Tekst: Luc Ambagts / Foto: Daphnis van Wezel
Bij CSA Grondsmaak in Kontich bij Antwerpen zijn we met ruim twintig mensen op bezoek. Behalve leden van het bedrijf, mensen die er werken en belangstellenden zijn er ook veel andere tuinders van naburige CSA bedrijven. Corazon De Raeymaecker vertelt wie er bij de eerste jaren van Grondsmaak een rol hebben gespeeld. Ze leidt ons rond over haar ruim twee hectare grote tuinderij die aan '320 koppen' groente levert. "Ik laat jullie ook de minder mooie plekken zien, wat nu juist niet zo goed loopt." Dat slaat bijvoorbeeld op de nieuwe aanplant van de rabarber die door het natte weer nog steeds niet gewied is.

Aan de ruime picknicktafels bij de burenblikken we terug op de rondleiding. We brengen eerst het bedrijf als totaal in beeld:

welke onderdelen ben je tegengekomen? Daarna zoekt iedereen een karakteristieke moment: beschrijf wat je tijdens de rondleiding is opgevallen. Welke werkwoorden heb je bij deze beschrijving gebruikt? In welk beroep zijn juist die werkwoorden van belang? Teken wat een man of vrouw in dat beroep doet. Onze ervaringen wisselen we uit in groepjes van twee. Deze tweegesprekken verlopen enthousiast en geanimeerd.

Ineke Docx – ooit compagnon van Corazon, nu opleidings-coördinator op Landwijzer – laat zien dat ze een koorddanser heeft getekend. Ze heeft er de werkwoorden 'dragen' en 'vertrouwen' bijgeschreven: 'dragend vertrouwen'. Ik wil met haar onderzoeken hoe het begrip 'dragend vertrouwen' te gebruiken is, bijvoorbeeld bij het vraagstuk van

de onder het onkruid gelopen rabarber. De kracht van deze werkwijze verschijnt als het lukt allebei de werkwoorden gelijkwaardig in te zetten. Anders gezegd: bij problemen is er vaak een eenzijdigheid. Er wordt bijvoorbeeld wel gedragen, maar er is geen vertrouwen. Dat er bij de dreigende ondergang van de rabarber te weinig vertrouwen is lijkt me vanzelfsprekend.

Als ik dat aan Ineke vertel gebeurt er iets onverwachts in mij. 'Er is juist heel veel vertrouwen', gaat er door me heen. Het is duidelijk dat de rabarber wanneer ze niet gewied wordt een verloren jaar zal hebben. Dat was te zien. Daar vertrouwt iedereen dus op. Ik ben zelf verrast als ik me tegen Ineke hoor zeggen dat je dus moet verzinnen hoe je juist het 'dragen' sterker kunt maken. Er komt dan direct een eerste idee bij me

Volgende
workshop

Bedrijfsindividualiteit

zaterdag 17 september bij CSA
De Plantentrekker in Geel (B).

Zie: bdvereniging.nl of bel
0(031) 850 609 044

op: "Een wit vlagje bij de groente betekent dat de leden er zo veel van mogen oogsten als ze willen. Als we dat bij de rabarber zetten, maar dan met een bordje dat ze zoveel en zo lang mogelijk gras mogen wegtrekken als ze willen. Dan laat je de leden meedragen en is er meteen aanleiding om langer op de tuin te blijven."

Zo ervaar ik opnieuw dat de luisteraar in een gesprek het belangrijkste is. Die stelt je in staat iets te vertellen en al vertellend te ontdekken wat je nog niet gezien had.

Corazon is verheugd over de vele beelden en ideeën die de deelnemers haar aanreiken na de tweegesprekken. "Het gesprek daarover had nog veel langer kunnen duren". ☺

Demeter Jaarcongres 5 oktober op Zonnehoeve

LandbouwCULTUUR van de toekomst

Hoe geven we gezamenlijk vorm aan de landbouwcultuur – en dus ook de voedselcultuur – van de toekomst? En welke rol kan het Demeter keurmerk vervullen om de ontwikkeling van deze levende landbouwcultuur te faciliteren en meerwaarde te creëren?

Deze vragen staan centraal op het jaarlijkse congres van de BD-Vereniging, de Landbouw-sectie van de Antroposofische Vereniging en Stichting Demeter op 5 oktober. We zijn te gast bij BD-boerderij Zonnehoeve in Zeewolde, opgericht door BD-Vereniging-voorzitter Piet van IJendoorn.

Voordat we onze blik op de toekomst richten, kijken we eerst naar het heden – Bert van Ruitenbeek zal cijfers en trends uit de nieuwe Demeter Monitor 2015/2016 presenteren – en naar het verleden. Frank Westerman, schrijver van onder andere *De*

Graanrepubliek, belicht de ontwikkelingsgeschiedenis van onze landbouwcultuur. Wat ging en gaat er verloren? Welke lessen kunnen we hier uit trekken? Vervolgens vertelt melkveehouder Jan Dirk van der Voort, producent van Remeker kaas en agrarisch ondernemer van het jaar, over de zoektocht naar waardecreatie door de hele keten heen en de verbinding met de omgeving.

Dan volgt een plenaire discussie met de inleiders over het gezamenlijk vormgeven van de landbouw- en voedselcultuur in de toekomst (zie ook pag 16). Na de lunch bespreken we in workshops hoe ieder hier zelf, op het eigen bedrijf of als burger/consument, vandaag mee kan beginnen.

Iedereen is van harte welkom. Voor leden van de BD-Vereniging en licentiehouders van Stichting Demeter zijn de kosten €24,20, incl lunch en borrel. Anderen betalen €36,30. Voor meer informatie over programma en aanmelden, zie stichtingdemeter.nl

Ontluikende schrijvers gezocht

Schrijven over biologisch-dynamische landbouw is een vak apart. In de redactie van Dynamisch Perspectief hebben we in de loop van de jaren ons er op toegelegd te schrijven over wat mensen in de BD-beweging doen. We schrijven daar zo concreet mogelijk over vanuit een positieve basishouding. 'Wat is hier verrassend, interessant, wat zijn de dingen die dat teweegbrengen?' Dat zijn vragen waar we steeds weer mee werken.

Kan jij ook zo schrijven, of lijkt het je leuk een traject in te gaan waarin je dat leert? Neem dan contact op met Luc Ambagts (luc@bdvereniging.nl) om te onderzoeken hoe je daarmee op vrijwillige basis een bijdrage aan de BD-Vereniging kunt leveren.

Het ideale boerenbedrijf van...

Ella Huiberts

BD-Jong nodigt elk nummer een jongere uit voor een persoonlijke beschrijving van zijn of haar ideale bedrijf. 'Bollenmeisje' Ella Huiberts (21 jaar) straalt iets uit waar haar hele omgeving blij van wordt. Door haar schakelden haar ouders hun bollenbedrijf om naar biologisch. *Tekst: Friso Vonder / Foto: Croon en Bergh*

"Het verhaal over de biologische bloembollen van zorgkwekerij Croon en Bergh begint eigenlijk bij mij. Ik werd gezond geboren en het was mijn passie om met mijn vader of opa mee te gaan het bollenbedrijf in. Mee op de trekker. Ik was en ben een echt buitenkind – 'bollenmeisje' noemen ze me. Toen ik bijna 4 was kreeg ik een hersenontsteking en na een zware tijd in het ziekenhuis, kwamen mijn ouders met een gehandicapte dochter thuis."

"Doordat de reguliere geneeskunde op een gegeven moment weinig meer voor ons kon betekenen, verdiepten mijn ouders zich in alternatieve benaderingen van ziekte en gezondheid. In 2010 lazen zij in de krant dat er vanuit Scorlewald een antroposofische zorgkwekerij, Croon en Bergh, zou worden opgestart in Burgerbrug, vlak bij de plek

waar wij woonden. Ze lazen het bericht aan mij voor en ik was meteen enthousiast. Na een eerste afspraak met Scorlewald wist ik het zeker: dit was een goede plek voor mij. Langzaam werden mijn ouders bekend met de antroposofie en de biologisch-dynamische teelt, de basis van waaruit Croon en Bergh werkt.

Doordat ik een plek kreeg op Croon en Bergh, kwam er van alles in beweging. Mijn vader volgde een cursus bodembioïologie en zag in dat de gangbare manier van bollenteelt voor hen niet de juiste was. Gesteund door de natuurgeneeskundige achtergrond van mijn moeder, voelde het heel natuurlijk voor hen om over te schakelen naar een teelt zonder kunstmest en chemische middelen. Het zorgde voor een gezonde bodem met prachtige vitale bollen en bloemen.

Het plan ontstond om samen te werken: mijn

ouders leverden de bollen en Croon en Bergh zorgde ervoor dat de bollen verpakt werden voor de verkoop. Er werd een speciale cadeauverpakking ontworpen die wij op Croon en Bergh zelf in elkaar kunnen vouwen, en waar ruimte is voor creatieve persoonlijke inbreng met stempels en stickers. Het is een succesvol product dat zijn weg vindt naar enthousiaste particulieren en bedrijven."

"Elke zondag maak ik nog met mijn vader een rondje op de quad langs de bollenvelden. Mijn vader vertelt dan over de bollen en ik geniet daarvan. Ik vind het fijn als de mensen blij zijn. Ik hoop dat mijn energie een positieve invloed heeft op mensen, dieren en planten en zo dus ook op de bloembollen. Mijn ouders beseffen nu, na al het eerdere verdriet, dat ik meer voor hen en het bedrijf betekende dan zij ooit hadden bedacht." 🌱

Croon en Bergh zoekt hulp om een nieuwe werkplaats te realiseren, zie pag 28. 🌱

Marten Nico Bierman: Natuurwezens in de jaarrekening?

'Natuurwezens in de jaarrekening? Kijk maar uit, straks moeten we nog loonbelasting voor ze gaan betalen', zei iemand tegen me tijdens de winterconferentie in 2015. Die uitspraak inspireerde me om vooral op dit onderwerp door te gaan. *Tekst en foto's: Marten Nico Bierman, BD-wijnboer en aspirant bestuurslid van de BD-Vereniging*

De natuurwezens, wat hebben die met de jaarrekening te maken? De jaarrekening is een stuk van de boekhouding. Voor sommigen is het een verplichting, het moet ... maar is het leuk? Natuurwezens zijn geheimzinnig en mystiek, die hebben toch niets met cijfers te maken?

Deze uitersten hadden al langer mijn aandacht. Ik pakte het onderwerp beet tijdens de winterconferentie van de BD-Vereniging, begin 2015 op Warmonderhof. Mijn eigen BD-wijngaard was toen al aardig van de grond aan het komen. De Demeter certificering was aanstaande en ik was lid van de BD-Vereniging geworden.

Ook de zakelijke kant

Door mijn vrijeschool-opleiding was ik goed bekend met de antroposofie. Ik zag daar tijdens de conferentie dan ook veel van terug en voelde de warmte van een vertrouwde omgeving. Door mijn reguliere werk zat ik ook goed in de bedrijfskunde. Daar zag ik op de conferentie wat minder van terug. En de vraag kwam naar boven waarom

dat nou zo was. BD-bedrijven hebben toch ook te maken met verlies- en winstrekeningen, regelingen en certificeringsnormen? Om hiermee aan de slag te kunnen gaan, schreef ik in op de workshop 'ontwikkeling bedrijfsindividualiteit'. Ik legde de vraag aan de groep voor: 'Hoe krijgen we de kosten voor de verzorging van de natuurwezens in de jaarrekening?'. Ik vertelde over mijn zoektocht. We kwamen er niet aan toe om dit te bespreken, maar begeleider Joke Bloksma raadde me aan mijn vraag op te schrijven.

In beweging

Ik ga nog even terug naar het begin, de krachten waardoor ik eerder in beweging kwam. De aarde heeft ons nodig. Zeker in de landbouw. Goede grond gaat in rap tempo verloren en agressief landbouwgif is in veel mensen al terug te vinden. Als dat zo doorgaat, hebben we straks niet veel gezondheid meer over. Dat is geen wenselijke situatie. Dus moeten we in beweging komen, er moet wat gebeuren. En natuurlijk gebeurt er ook wat. Zo neemt bijvoor-

beeld de vraag naar biologisch(-dynamisch) producten een opvallende vlucht. 'De markt groeit... ', zoals we dat noemen. En steeds meer mensen willen aan die groei bijdragen. Steeds meer mensen willen wat doen.

Voor mij was de start van de wijngaard de beste manier om wat te doen. Om ook in beweging te komen. Positief, praktisch en smaakvol. Een wijngaard heeft voor veel mensen ook een aantrekkelijke, romantische kant. En misschien komt de directie van Bayer daarom nog eens een wijntje drinken. Misschien kan ik hen dan overtuigen dat het toch echt anders moet ... je weet het nooit.

Ik heb gekozen voor BD, omdat daar (volgens mij) de hoogste kwaliteit mee bereikt kan worden. Ook geeft het de garantie dat productie ten goede komt aan alle levende wezens, mensen, dieren, planten, allemaal. De antroposofische literatuur beschrijft wat er moet gebeuren om dat te realiseren. Het bestuderen van deze literatuur was dan ook één van de eerste activiteiten in de aanloop naar de wijngaard. En zo

kwam ik vanzelf weer op het terrein, waar ik al vanaf mijn jeugd bekend mee was.

Geitenwollensokkentijdperk

Als leerlingen op de vrijeschool hadden we het vaak grappend over (antropo)sofische toewijding, waardoor je altijd geitenwollen sokken aan zou willen hebben. Indertijd nam ik de antroposofische lesstof op, omdat deze werd aangeboden. Een verbinding was er nog niet, die zou pas later komen. Want toen ik begon aan de ontwikkeling van de wijngaard, bleken de BD-methoden opvallend praktisch om aan het welzijn van allen te werken. Ze werden in de afgelopen decennia ook nog eens uitgebreid beschreven, onderzocht, toegepast en verder ontwikkeld. De geitenwollensokken waren intussen een begrip voor een tijdperk geworden. De erfenis uit dat tijdperk kwam zo opnieuw op mijn pad.

En die erfenis blijkt rijk gevuld. De uitgangspunten over de samenhang tussen kosmos en (leven op) aarde zijn fascinerend. En het wordt nog leuker, als ook praktisch werken met die kosmische samenhang aan de orde komt. Vooral zeer intrigerend vind ik het werk van de natuurwezens, maar ik weet nog niet hoe ik hun aanwezigheid kan ervaren. In de literatuur wordt daar heel verschillend mee omgegaan. Ofwel er wordt niet over hen gerept, en dat is dan dat. Ofwel auteurs zijn terughoudend en gebruiken voornamelijk referenties naar wat anderen zeggen. Ofwel – en dan wordt het spannend – er wordt open geschreven over ontmoetingen, namen en eigenschappen, werkgebieden, etc. Voor de laatste groep schrijvers is het bestaan van natuurwezens duidelijk geen vraag (meer).

Wat mij drijft

"Natuurwezens opnemen in de jaarrekening? Nou ik weet niet of ze daar nou op zitten te wachten, maar je kunt het ze allicht even vragen", reageerde iemand die erg betrokken is bij de wijngaard en aan wie ik het onderwerp voor de allereerste keer voorlegde. Als ik mij laat inspireren door de sfeer in de wijngaard, dan is de vraag of het bestaan van natuurwezens eigenlijk wel echt bewezen kan worden niet meer relevant. Als ze zo'n goede invloed kunnen hebben, dan zou ik toch heel dom zijn om daar geen gebruik van te maken. Als natuurwezens bijdragen aan de kwaliteit van het product, dan is de zorg voor hun welzijn een zeer wezenlijk onderdeel van de bedrijfsvoering. Zeker in de wijngaard, waar alles draait om kwaliteit, is iedere bijdrage welkom.

De afgelopen tijd komt één vraag steeds weer terug: waarom ben ik hier nou eigenlijk aan begonnen? Waarom wil ik nou zo graag bezig zijn met natuurwezens en hun verhouding tot de jaarrekening? Het antwoord – en daar heb ik best een tijdje over gedaan – ligt in kwetsbaarheid. Wat mij zo aanspreekt in BD-ondernemen, is de combinatie van rationaliteit en kwetsbaarheid. Rationeel, omdat we de jaarrekening wel op orde willen hebben. Kwetsbaar, in het onderkennen dat er in onze bedrijfsvoering wel wat meer is (dan alleen jaarrekeningen). En dat we ook bereid zijn om daar ruimte voor te maken, om ermee te leren werken. Werken met de juiste combinatie van kwetsbaarheid en rationaliteit, daar ligt nu mijn uitdaging.

Wat ik zoek en kan bieden

De jaarrekening van mijn wijngaard is wel op orde. Voor de juiste combinatie wil ik nu dus ruimte maken voor de natuurwezens. Ik zoek naar manieren om ze mee te nemen in de bedrijfsvoering. Ik wil hun mogelijke invloed serieus nemen en er als volwaardige bedrijfsfactor mee omgaan.

Intussen ervaar ik, dat bereiding en gebruik van de preparaten daarin een rol kunnen spelen. Maar ook mijn eigen houding telt mee. Stapje voor stapje probeer ik ze te betrekken bij wat ik doe. En dat is nog best lastig. Het is moeilijk om te bepalen of de gezondheid van de wijnstokken voortkomt uit de invloed van de natuurwezens, of uit de planten zelf of zijn dat eigenlijk wel twee verschillende dingen? Ik wil graag mensen ontmoeten die op dit vlak ervaring hebben, die kunnen vertellen waar je op kunt letten, wat belangrijk zou kunnen zijn.

Misschien kunnen we dan uitwisselen? Door mijn professionele carrière ben ik goed thuis in bedrijfskunde en informatica, de rationele kant. Ik ben zeker bereid om die kennis en ervaring te gebruiken om de bedrijfsvoering van collega BD-ondernemers te ondersteunen. Ik zou advies kunnen geven over ICT, of over projectmatig werken, normenkaders, (BD-)audits ... dat soort dingen. Ik zou het heel erg leuk vinden om daarin dan weer de verbinding te zoeken, tussen verschillende kanten van ons BD-ondernemersspectrum. De verbinding tussen natuurwezens en jaarrekeningen, zaai kalender en winstprognoses, maanstanden en risicobeheersing. Dat lijkt me gaaf, daar wil ik mee bezig zijn! ☺

BioNico@xs4all.nl

Demeter keurmerk op weg naar de toekomst

Kwaliteit garanderen in de hele keten

Mogen Demeter producten in de supermarkt liggen – een handelskanaal dat zich primair door commerciële wetmatigheden laat leiden? Kunnen criteria voor eerlijke handel in de Demeter-voorwaarden worden vastgelegd? Hoe kan Stichting Demeter bijdragen aan kwaliteitsontwikkeling door de hele keten heen, zodat de D van BD ook op sociaal-economisch vlak zichtbaar wordt? *Tekst: Ellen Winkel | Foto's: Ingimage en Gerda Peters*

Demeter wijn is al in de supermarkt gesignaleerd. In Duitsland zijn plannen om een afwijkend Demeter-logo te ontwikkelen voor het supermarktkanaal. Maar hoort Demeter daar wel thuis? Hoe willen we hiermee omgaan? Op 9 november organiseerde Stichting Demeter hierover een gesprek met mensen uit handel en verwerking en 20 april was het de beurt aan boeren en tuinders om samen met bureau en bestuur te discussiëren over het thema: hoe kun je als keurmerk invulling geven aan sociaaleconomische waarden die we als beweging wel nastreven, maar die niet zijn geborgd via de Demeter-normen.

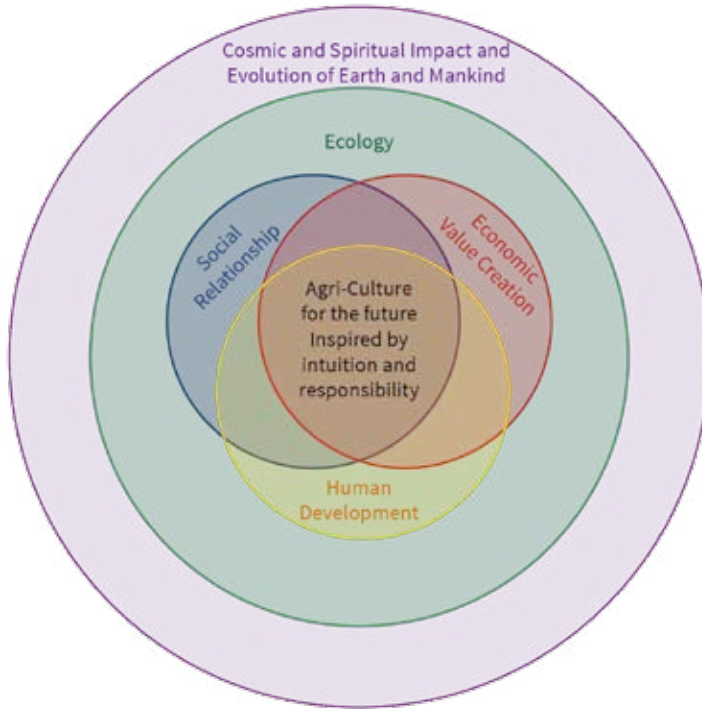
Het thema supermarkt maakte veel los. Enerzijds klonk het geluid dat supermarkten een bedrijfsmodel hebben dat ver af staat van waarden die Demeter nastreeft, omdat ze gericht zijn op aandeelhouderswinst. Aan de andere kant werd gezegd dat supermarkten ruimte zouden kunnen bieden voor groei van biodynamische landbouw. De aanwezigen waren het erover eens, dat er aanvullende criteria op sociaaleconomisch gebied ontwikkeld moeten worden voor de hele keten.

Agri-Cultuur

LandbouwCULTUUR van de toekomst. *Agri-Culture for the Future*. Niet alleen

Stichting Demeter, maar ook Demeter Internationaal (de internationale vereniging van organisaties die het Demeter-keurmerk certificeren) werkt aan dit thema. De Nederlandse taal schiet hier eigenlijk te kort: in onder andere het Engels zit het woord 'cultuur' ingebakken in het woord 'landbouw', waarmee beter tot uitdrukking komt dat landbouw en cultuur onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden.

Door het woord 'cultuur' te accentueren, wil de internationale BD-beweging benadrukken dat de biodynamische landbouw zich niet alleen bezighoudt met 'landbouwen', maar ook met persoonlijke en maatschappelijke

Het visiedocument van Demeter Internationaal zet de kernwaarden van de verschillende gebieden op een rij en noemt welke innerlijke en uiterlijke houding daarbij gevraagd wordt

	Kernwaarden	Innerlijke houding	Uiterlijke houding
Kosmische en spirituele invloeden Evolutie van Aarde en mensheid	Holisme	Geestelijk streven	Verbinding met het geheel
Natuurlijke omgeving	Duurzaamheid	Respect	Verantwoordelijkheid
Sociale betrekkingen	Gelijkheid	Rechtvaardigheidsgevoel	Eerlijkheid
Creëren van economische waarde	Solidariteit	Empathie	Partnerschap
Persoonlijke ontwikkeling	Vrijheid	Openheid	Interesse

lijke ontwikkeling; met de ontwikkeling van de aarde. Sociaal-economische aspecten zijn onlosmakelijk verbonden met BD-landbouw. Deze holistische visie is – samen met de missie, principes en waarden – vastgelegd tijdens de jaarvergadering van Demeter Internationaal (zie afbeelding). Deze vond plaats van 13 tot 18 juni in Finland. Er waren vertegenwoordigers van 23 landen uit 5 continenten aanwezig.

Waarden vertalen

In Finland waren de 'kwalitatieve criteria op sociaal-economisch gebied' een belangrijk gespreksonderwerp. Petra Derksen, coördinator certificering van Stichting Demeter, heeft afgelopen jaar als gast-bestuurslid met Demeter Internationaal meegelopen en is in Finland officieel tot het bestuur toetreden. Ze vertelt over de gevoerde discussie: "Waar we heen willen is de vertaling van onze waarden in kwalitatieve criteria als aanvulling op de licentieovereenkomst. Bijvoorbeeld goede scholing over biodynamisch voor winkelpersoneel. Er zullen dan gesprekken met handelsbedrijven gaan plaatsvinden over hoe ze daar invulling aan geven. Net als bij de Collegiale Toetsing voor boeren worden zo ook bedrijven in de rest van de keten gestimuleerd aan ontwikkeling en bewustwording van biodynamische kwaliteit te werken. Dat zullen waarschijnlijk geen groepsgesprekken zijn, maar 1 op 1 gesprekken. Het vraagt tijd – zeker vijf jaar – om dit goed op te zetten. Maar de tijd dringt, want bijvoorbeeld in Duitsland en Frankrijk wil men op korte termijn afspraken maken over Demeter in de supermarkt,

want de druk vanuit de markt is daar groot." Er wordt internationaal nu aan een motie gewerkt over hoe landen met sociaaleconomische criteria om moeten gaan. Hier zal in oktober over worden gestemd.

Volgend jaar bestaat Demeter Internationaal 20 jaar. Petra: "In die 20 jaar is een heel boekwerk met voorwaarden opgebouwd. Bijhouden, viskwekerij, cosmetica, het staat er allemaal in. Er zullen altijd kleine dingen veranderen, maar het huis staat er. Demeter Internationaal is nu klaar voor de volgende stap, die 'developing community' wordt genoemd. Kwaliteit ontwikkelen gaat niet vanachter je bureau, daar heb je de hele gemeenschap voor nodig. Maar hoe ontwikkel je kwaliteit? Daarvoor is betrokkenheid en werken vanuit principes nodig, alleen het normenboek openslaan en vinkjes zetten doet tekort aan de samenhang die in de landbouw nagestreefd wordt. In Nederland is er een pril begin gemaakt: onlangs is de eerste cursus Demeter Voedingskwaliteit afgerond met 15 cursisten uit handel en verwerking die al licentiehouder bij ons zijn."

Lees het document over missie, visie, principes en waarden via stichting-demeter.nl of demeter.net

Luister, denk en praat verder bij het congres 'LandbouwCULTUUR van de Toekomst', zie pag 11

'Wil je Demeter voeren? Dan hoort meewerken aan een eerlijke verdeling van de waarde daarbij'

Merle Koomans van den Dries is hoofd Marketing & Communicatie bij Estafette Odin en ondernemingslid van Coöperatie Odin. Zij vindt het van groot belang dat het Demeter-keurmerk niet alleen staat voor gezonde landbouw en voeding, maar ook voor gezonde economie. "Als Demeter een 'meetlat-keurmerk' wordt dat iedereen kan gebruiken, dan is voor ons de meerwaarde er af."

Herhalen we nu de discussie uit de jaren 80, toen er felle discussies werden gevoerd over de vraag of biologische producten aan de supermarkt geleverd mochten worden?

"Nee, het probleem is niet dat Demeter in de supermarkt komt. Het probleem is hoe de huidige prijsvorming werkt. Als een supermarkt zegt 'daar willen we serieus aan werken', dan mogen ze wat mij betreft meedoen, al zie ik ze dat voorlopig nog niet doen. Met bio in de supermarkt zie je nu precies gebeuren wat wij niet willen: de prijs voor boeren en verwerkers komt onder druk, dus iedereen gaat op de ondergrens hangen om nog net aan de biologische normen te voldoen. Dat werkt dus negatief uit voor de kwaliteit en de ontwikkelingszin."

Hoe is dat te voorkomen?

"Wat nu het spannende is: kunnen we het ontwikkelingsaspect dat bij Demeter hoort expliciet maken? Kunnen we duidelijk maken dat het werken aan sociaaleconomische vernieuwing onderdeel is van dit keurmerk – dat dit echt meetelt bij de vraag of je Demeter mag gebruiken? Bij de biodynamische landbouw wordt al 90 jaar gewerkt aan ontwikkelingen op het boerenbedrijf. Dan ben je als boer heel goed bezig, maar zodra het product in de handel komt krijgt het met hele andere wetten te maken."

"Afgelopen winter waren we op een bijeenkomst in Dornach. Daar sprak iemand die alles wat Steiner heeft gezegd over associaties op een rijtje had gezet (een associatie is een

samenwerkingsverband waarin de hele keten van boer tot consument samenwerkt, red.). Echt superinteressant. Tot op heden is hier nog weinig mee gedaan. Hoe ga je in de keten goed met elkaar om? Wat is kwaliteit van leven en hoe ga je daarmee om in je bedrijf? Hoe organiseer je de geldstromen? Hoe kom je tot eerlijke prijzen? Hoe zorg je dat het culturele ontwikkeld kan worden? Hoe zorg je voor de bijen? Hoe organiseer je de veredeling van rassen op een verantwoorde manier? Bij Odin houden we ons veel bezig met deze vragen (zie pag 32). Als beweging staan we op dit vlak nog echt aan het begin. Het is dan ook goed dat *Economie* van Steiner onlangs opnieuw in het Nederlands is uitgegeven (zie pag 28). Daar kunnen we mee aan de slag." *Dus het gaat verder dan Fair Trade normen inbouwen in Demeter?*

"Het gaat om ontwikkeling van kwaliteit in brede zin, en dus ook om vernieuwing van de economie. Als we dat niet aanpakken, blijven we vastzitten in dezelfde economische wetmatigheden. En we zien waar dat toe leidt. Van crisis naar crisis. Wij willen dat je ook binnen handelsbedrijven aan vakmanschap werkt. Daar hoort bij dat je meewerkt aan kwaliteitsontwikkeling van Demeter in de hele keten en dat je de werkelijke waarde van levensmiddelen erkent en samen met de anderen in de keten zoekt naar de juiste prijzen, naar een eerlijke verdeling van de waarde. Niemand teveel, niemand te weinig. Dus wil je als bedrijf graag Demeter voeren? Realiseer je dan dat dat erbij hoort. Heb je daar geen zin in? Dan is Demeter niets voor jou. Ook naar de klant toe is dat een helder verhaal." ☺

Kalfjes bij de koe?

Sinds februari 2016, toen in de Tweede Kamer een motie van de Partij voor de Dieren werd aangenomen om kalveren langer bij de koe te houden, is hier volop discussie over. Ook bij Stichting Demeter kwam de kwestie weer op tafel. Hoe gaan BD-melkveehouders hiermee om en is er draagvlak om kalfjes langer bij de koe te houden en dit in de Demeter normen op te nemen? Deze vragen heeft student Margret Wenker aan alle 44 gecertificeerde melkveehouders gesteld als stageopdracht voor de Master opleiding Animal Sciences aan Wageningen Universiteit. Voorlopige conclusie is dat ruim 70% van de melkveehouders vindt dat kalveren idealiter meerdere maanden bij de koe zouden moeten blijven. Op 20% van de BD-bedrijven gebeurt dit ook in de praktijk. Meer dan de

helft van de BD-melkveehouders scheidt het kalf binnen één tot drie dagen van de koe. Op 30 juni heeft Margret de resultaten gepresenteerd.

De aanwezige boeren waren allen geïnteresseerd om verdere stappen te nemen, maar ze hebben ook nog veel vragen. Allereerst willen ze graag op werkbezoek bij collega-melkveehouders die hier al succesvol mee bezig zijn.

Stichting Demeter wil graag regionale bijeenkomsten organiseren samen met de BD-Vereniging om te onderzoeken of ontwikkelen van een richtlijn/norm mogelijk is. Duidelijk werd dat er voldoende ontwikkelingsruimte in moet zitten en dat we er voldoende tijd voor moeten nemen, liefst in samenhang met het zoeken naar oplossingen voor de stiertjes op de bedrijven.

Het vuur laait op. Een grote kring mensen, klein en groot en in bonte kleuren, staat klaar om eroverheen te springen. Bij het Sint-Jansfeest op zorgboerderij De Hondspol viert Stichting Grondbeheer de aftrap van een nieuwe financieringsvorm. 'BD Grondbeheer heeft nu twee smaken', zegt bestuurder Severijn Velmans. 'Echt vrije grond met schenkgeld en aflossingsvrije grond met obligaties. Zo kunnen we meer doen!' *Tekst: Maria van Boxtel /*

Foto: Annelijn Steenbruggen

BD Grondbeheer lanceert
eeuwigdurende obligaties

'We willen meer mensen
het verhaal vertellen
over vruchtbare grond'

Severijn Velmans
waagt de sprong

Bij het oplaaiende vuur heeft veehouder Marcel Schoenmakers het over 'de nieuwe Hondspol'. Zo noemt hij het bedrijf nadat hij het met zijn mede-ondernemers en met hulp van klanten, Triodos Bank en Stichting Grondbeheer overnam van de vorige eigenaar, zorginstelling de Lievegoed Groep (zie pag 35). Severijn Velmans, penningmeester en secretaris van Grondbeheer, legt uit: "Met een lening van de Triodos Bank hebben wij 30 van de 60 hectare van De Hondspol aangekocht en die verpachten we nu aan de ondernemers." De rest van het land pacht het bedrijf van natuurorganisaties.

Lange wachtlijst

BD-Grondbeheer koopt sinds 1978 gronden aan met schenkingen van donateurs – vooral legaten – en verpacht deze vrije grond aan biologisch-dynamische boeren. Nu slaat zij een nieuwe weg in: gronden alvast aankopen met een hypotheeklening en daarmee 'morgen naar vandaag halen'. Severijn: "De vraag van bedrijven is duidelijk: er staan meer dan 20 bedrijven op onze wachtlijst. En soms moet je snel kunnen handelen, anders gaat er iets goeds verloren. Met de schenkingen die we krijgen – waar we heel dankbaar voor zijn – kunnen we ongeveer elke tien jaar een bedrijf aankopen. Maar er is nú een vraag."

Severijn en zijn medebestuurders zochten met allerlei partners naar meer mogelijkheden, bijvoorbeeld via beleggingen in BD-grond. "Het bleek lastig, want het rendement op grond is laag en de regelgeving voor beleggingsfondsen is ingewikkeld. Maar erop puzzelen vinden we leuk." Dat de

Vegetarische Slager met zijn actie voor een nieuwe fabriek in enkele weken ruim twee miljoen binnenhaalde, gaf Severijn moed. "Ik zei tegen onze voorzitter Kees van Biert: 'Er zijn wel voldoende gemotiveerde mensen die geld in een goed initiatief willen steken.' En Ted van den Bergh van de Triodos Foundation gaf ons de gouden tip: de eeuwigdurende obligatie aan toonder. Ook het Rode Kruis is hiermee ooit gefinancierd."

Voor BD-Grondbeheer is het een nieuwe manier om meer geld aan te trekken. "Het is een lening die Grondbeheer niet aflost, maar die de lener wel aan een ander door kan verkopen. De continuïteit en regie houden we zo bij Stichting Grondbeheer. De obligaties van 500 euro per stuk leveren de obligatiehouder een rendement op van 1,5%. Elke vijf jaar wordt dit percentage opnieuw vastgesteld en wordt de inflatie (gemiddeld over 5 jaar) erin verwerkt. Het maximum rendement is 4%."

Liefde voor de landbouw

Aan tafel zitten om Ingewikkelde gesprekken te voeren met advocaten en lekker buiten werken. Severijn vaart wel bij die combinatie. "Mijn ouders woonden en werkten op het heilpedagogisch instituut De Michaelshoeve in Brummen en daar ben ik opgegroeid. Er hoorde een gemengd biologisch-dynamisch bedrijf bij, De Meander. Onder de koeien is mijn grote liefde voor de landbouw ontstaan. Meekijken, meemelken, meelopen." Tijdens zijn studie sociale wetenschappen en ook daarna bleef Severijn op boerderijen werken. "Telkens op andere bedrijven, bij een goede vriend in Duitsland,

bij de Stadsboerderij in Almere en nu bij de Zonneboog."

Steeds een seizoen meedraaien op een andere boerderij geeft ook een beter beeld van het bedrijf dat Severijn, zijn vriendin en hun kersverse baby zelf willen gaan runnen. "Ons ideaal is akkerbouw, minimaal 40 hectare en het zou mooi zijn als het een buitenplaats wordt met meerdere ondernemingen. In combinatie met bestuurswerk zoals ik nu ook doe." Zonder boerderij in de familie werkt Severijn langzaam toe naar dat beeld, steeds in combinatie met ander werk. "Twee jaar geleden heb ik mijn baan bij PostNL Pakketten opgezegd. Ik werk nu anderhalve dag in de week voor BD-Grondbeheer, doe projecten in het bedrijfsleven en zoek het akkerbouwbedrijf dat onze 'eigen' plek kan worden. Ik heb altijd gewerkt in een combinatie van hoofd en handen." Naast betaald bestuurder voor Grondbeheer is Severijn ook onbezoldigd bestuurder bij Stichting Kraaybeekhof en Stichting Warmonderhof. "Warmonderhof groeit en bouwt woningen bij voor nieuwe leerlingen. Dat is natuurlijk ook spannend."

Ondernemerslust

Bij Grondbeheer nemen het aantal schenkers en het schenkbedrag flink toe. In 2010 kwam € 25.000 aan giften binnen, nu ongeveer € 100.000, met een uitschieter in 2015 van € 265.000, dankzij legaten. "Die groei is mede te danken aan onze campagnes en de sponsorloop op Warmonderhof. En door periodieke schenkingen, waarbij de belastingdienst meebetalt." Maar het gaat Severijn niet hard genoeg. "Als een schenker geld

weggeeft, is het ook weg. Wij denken dat er ook mensen zijn die wel willen investeren. Bijvoorbeeld omdat ze een pensioenpotje hebben dat ze voorlopig niet nodig hebben." De obligaties zijn dan een mooie manier. "Ik vind het beeld heel mooi. Je krijgt maatschappelijk rendement: een gezonde aarde. Voor eeuwig."

Via de website bdgrondbeheer.nl kunnen mensen online een obligatie kopen. Zo is de drempel laag. Transparantie is hierbij belangrijk. "Er staat een heldere prospectus op onze website met alle informatie over de obligaties. Zo moet je – als je de obligaties weer wilt verkopen – zelf een koper vinden. Zo voegen we er wat meer ondernemerslust aan toe, zonder de identiteit te verliezen." En wat als mensen niet meer willen schenken, omdat ze nu rendement kunnen krijgen? "BD Grondbeheer heeft nu twee smaken. Echt vrije grond met schenkgeld. En aflossingsvrije grond met obligaties. Zo kunnen we meer doen."

Een kritische vraag: Grondbeheer heeft naast De Hondspol ook gronden voor Kraaybeekerhof en De Kromme Lepel alvast aangekocht met een banklening. Tegen een fijne lage rente. Maar een lage rente krijg je niet zomaar. Zijn de vrije gronden van de andere boerderijen dan onderpand voor de bank? En loop je daarmee risico?

Severijn is vol vertrouwen. "Natuurlijk kijkt de bank ook naar BD Grondbeheer als geheel. Maar de met een hypotheek aangekochte grond is allereerst zelf het onder-

pand. En daarnaast vraagt de bank een 'negatief verklaring'. Dat betekent dat ze het recht van hypotheek mogen vestigen op een ander stuk grond van BD Grondbeheer, mocht dat nodig zijn. Het allerergste noodscenario is dat je een stukje van de met hypotheek belaste grond weer moet verkopen. Die grond houdt zijn waarde."

En kunnen donateurs er nog steeds op rekenen dat hun schenkgeld alleen gebruikt wordt voor aankoop van nieuwe grond? Severijn: "Ja, alles wat via schenkgeld en obligaties binnenkomt, wordt voor 100% aangewend om landbouwgrond aan te kopen of om leningen af te lossen waarmee al eerder grond is gekocht. De rente op de leningen en het rendement op de obligaties worden betaald uit de pacht die de boeren betalen."

De plek past bij de mensen

Werken met grond en grote bedragen is balanceren tussen het biologisch-dynamische ideaal en pragmatisme. "We willen een uitgifte van obligaties van bijna 2 miljoen doen, om de versnelling te realiseren in grondaankoop. We willen aan meer mensen het verhaal vertellen over gezonde en vruchtbare grond." Een aansprekend voorbeeld is het filmpje dat Anne Gentenaar heeft gemaakt over Grondbeheer op De Hondspol. Het is te zien via de website.

Voor de diversiteit van bedrijven bij BD Grondbeheer spreekt Severijn aan. "We hebben grotere, uiterst professionele bedrijven, die een deel hun grond via ons

hebben gepacht. Daar kan ik van genieten. En dan hebben we nog kleinere pachters, vaak prachtige plekken met zoveel liefde gemaakt. Ik vind dat niet beter of slechter, de plek past bij de mensen. Je ziet dat je met biologisch-dynamisch boeren op heel verschillende manieren een goed leven kan hebben. Ik zie de kwaliteit, hoe de bedrijven iets creatiefs doen met hun eigen markt. De tassen die Henk van De Zonnehorst tot de rand vult. Hoe netjes Peet van De Kromme Lepel sperziebonen in een bakje legt. Dat soort dingen, dat vind ik mooi om te zien. Daar dragen we aan bij."

Samen BD-grond kopen

BD-Grondbeheer verpacht 215 hectare aan 14 BD-bedrijven. Er staan 20 boerderijen op de wachtlijst. De laatste jaren zijn nieuwe donateurs geworven via speciale campagnes voor Kraaybeekerhof en De Kromme Lepel, gericht op burgers die een band opbouwen met het bedrijf. Met de campagne 'De Hondspol500' zoekt Grondbeheer ca 500 mensen die obligaties willen kopen om de grond te financieren. Zo vormen zij een dragende kring rond De Hondspol: een mooi voorbeeld van hoe de LandbouwCULTUUR van de toekomst eruit kan zien (zie pag 11 en 16). Voor info en prospectus, zie bdgrondbeheer.nl

Harry Douwes

17 september 1944 – 12 mei 2016

'Alleen zijn we een halve en samen zijn we nèt één'

Tekst: Isabel Duiniveld, tuinder De Eemstuin

Terwijl ik nu schoffel in de sla op het land denk ik even terug aan de eerste keer Collegiale Toetsing bij Harry Douwes en Chris Wagenaar ongeveer 10 jaar geleden. Ik was er nog nooit geweest, ook al kocht ik al jaren zaadgoed bij de Bolster, hun biodynamische zadenbedrijf in Kiel-Windeweer.

Geen onkruidje te zien, één oase van bloeiende planten en zaadplanten, netjes opgebonden in keurige rijen. Ongewone schoonheid. Mijn vraag aan Harry herinner ik me goed: "Hebben jullie geen last van onkruid?" Antwoord Harry: "Tja dit is zandgrond hè, dan weet je het wel." Later in de schuur alle mogelijke schoffels, rolschoffels en hakjes aan de muur hangend, keurig schoon, gevet en geslepen. Dat maakt indruk, hier wordt gewerkt.

De kaart met het overlijdensbericht van Harry komt als een klap. Harry dood? De foto op de kaart is net een kunstwerk. Gestileerde doorgesloten spruitkool (waarschijnlijk de 'Stiekema', het ras dat ik al jaren teel en waarvan ik zelf zaden selecteer) met daarachter her-

kenbaar Harry die achter 'een planeet' loopt. Dat is een soort schoffel met een wiel die hij heel vaak heeft gebruikt.

Op de herdenkingsmiddag in de tuin krijgen we het levensverhaal van Harry te horen, niet mis, wat een werkend leven. Voor Chris één groot avontuur wat ze samen beleven. Hoe ze samen van start gaan met de Bolster in 1978. En hoe ze – als ze hun mooie bedrijf na 25 jaar overdragen aan familie Vosselman – het telen van bloemenzaden toch weer oppakken en hun nieuwe bedrijf Flobus opbloeit. Tot het einde toe bepaalt Harry hoe de dingen moeten in de tuin, hij baalt ervan dat het einde nadert.

Na het schoffelen loop ik door de kas terug naar huis en kijk nog even naar de Oost-Indische kers. Prachtige tweekleurige bloemen die we geselecteerd hebben met Harry op de laatste Collegiale Toetsing. Harry, ik ben er erg blij mee en krijg hier het gevoel van 'het juiste moment'. Jij zei altijd: "Alleen zijn we een halve en samen zijn we nèt één. Mooi dat je vrouw er bij kon zijn toen je ging en dat je weggedragen bent in je overall op een heel mooie plank, gedragen door je kinderen. Dag Harry. 🍀"

Rascha Wisse, ingenieur tropische landbouw en ecological agriculture, heeft een groot ideaal: onafhankelijkheid. Zij eet veel uit haar drie tuinen waar zij voornamelijk ruimte geeft aan wilde planten. Ilse Beurskens bezocht een van haar tuinen en sprak met deze bevlogen vrouw.

Tekst en foto's: Ilse Beurskens-van den Bosch, natuurvoedingskundige

Het is nog vroeg, maar de warmte is al voelbaar. En het is nat, zomers nat door een flinke onweersbui afgelopen nacht. Op deze zwoele dag in mei loop ik samen met Rascha Wisse haar volkstuin in Alkmaar op. Op de kleine tuin staat een heel oerwoud. Door de natte warmte geuren het groen en de vele bloemen alsof we in India zijn.

Rascha loopt voorop en duwt de planten opzij om het smalle weggetje vrij te maken. "De zon staat in ram, dan schiet alles omhoog", legt ze uit. Via de winterkers die in het zaad staat, de klistwortel met zijn grote blad en de bloeiende valeriana komen we bij het frambozenbos van een wilde soort. Een reusachtige

struik met lielevrouwenbedstro als onderbegroeiing. Rascha: "Vijf jaar geleden ben ik begonnen met tien stekken. Nu is het dichtgegroeid tot één geheel. De buitenste takken zijn lager dan de middelste zodat alle bloesem en vruchten voldoende licht krijgen. Het is zo mooi georganiseerd. Aan de takken van vorig jaar zitten frambozen die in juli rijp zijn. Op deze nieuwe takken – Rascha streeft met haar hand langs een takje met vers lichtgroen blad – komen straks de herfstframbozen. De takken die vrucht hebben gedragen, sterven af en vallen op de grond. Je hoeft er niets aan te doen, zelfs niet te snoeien."

Rascha Wisse: 'Elke wilde plant die ik leer eten, maakt mij meer onafhankelijk'

Onafhankelijk van kunstmest

Rascha was een tijdje bedrijfsleider bij de Estafette winkel in Bergen. Dat kostte haar te veel tijd. Ze besloot deze functie op te zeggen en werkt nu vijftien uur als verkoper in dezelfde winkel. Haar overige tijd besteedt ze aan haar drie tuinen. Rascha laat zich inspireren door de Landbouwcursus van Rudolf Steiner, de permacultuur en *natural farming* (gebaseerd op de boeken van de Japanner Masanobu Fukuoka). Daarbij heeft ze een enorme innerlijke drive om wilde planten te leren kennen en te zorgen dat de vele eetbare soorten behouden blijven. "Ik ontmoet een heel sterke levenskracht. Er is raapzaad komen aanwaaien. Die plant zat helemaal onder de rupsen. Zo goed als

kaal was hij en ik dacht die gaat dood. Maar toen de rupsen vlinders waren geworden, groeide de plant gewoon weer door en kreeg bloemen waar de bijen op afkwamen. Ik eet graag planten die in harmonie kunnen leven met insecten. Die in harmonie kunnen leven met andere planten" – Rascha maakt een wijsd gebaar naar haar tuin – "als een stilleven. Cultuurgewassen nemen veel ruimte in en verdragen slecht andere gewassen om zich heen. Waarom zou ik sla kweken en de grootste moeite hebben om te zorgen dat de humus in de bodem blijft en dat de slakken ervan afblijven, terwijl ik ook melkdistel kan eten? Daar hoef ik niets voor te doen. Dat is de vraag die ik me steeds stel. BD-landbouw vind ik een prachtige

ontwikkelingsweg, waarin het uiteindelijk zal lukken om de humuslaag en het aandeel organische stof in de bodem op peil te houden, zonder kunstmest. Maar dat is niet makkelijk. In onderzoek dat ik gedaan heb, bleek ploegen erg nadelig voor de bodem. Mede daardoor waarschijnlijk, voel ik een diepe wens er een andere ontwikkelingsweg naast te zetten: het eten van wilde planten. Ik wil wilde planten leren eten. Elke wilde plant die ik leer eten, maakt mij meer onafhankelijk, onafhankelijk van machines en kunstmest."

Emancipatie van de goden

Rascha glimlacht: "Onze huidige wetenschap heeft ontdekt dat de eerste cultuurgewassen, zo'n 4500 jaar oud, in een zeer korte tijd ontwikkeld zijn. Dit kan de wetenschap niet verklaren. Volgens de overlevering zijn ze ons door de goden gegeven. Daar gaat de antroposofie vanuit en ik ook: onze cultuurgewassen en de landbouw zijn ons door de goden geschonken. Ook hierbij voel ik een wens tot onafhankelijkheid. De godin Demeter heeft ons aan het werk gezet. Aan de landbouw. Hiervan wil ik mij emanciperen. Ik wil zelf aan het werk met wilde planten. Ik kan goed meegaan met het uitgangspunt van de antroposofie dat mensen een verbindende taak hebben tussen hemel en aarde, een speciale taak om de aarde, de planten en de dieren te verzorgen, naar een hoger levensniveau te brengen. Aan sommige planten en dieren meen ik te merken dat ze bij ons willen zijn. Eens was ik in een diep gesprek over spiritualiteit toen een haan bij

'Met elke nieuwe plant ontmoet ik een nieuw wezen. Het jaar rond eet ik zo'n 135 soorten bladgroen'

ons op tafel kwam zitten en in slaap viel." Rascha tuiniert op een heel persoonlijke manier. Ze verbindt zich met de planten in haar tuin. "Wanneer je planten aandacht geeft, gaan ze anders groeien. Ze zien er anders uit dan wanneer ik dezelfde soort in het bos tegenkom. Ze geven meer." Rascha combineert technieken uit onder andere de BD-landbouw en de Permacultuur. Ze maakt warme compost, ter plekke koude compost en ze laat de tuin zelf compost maken. De zaaikalender gebruikt ze voor de grondbewerking. Oogsten doet ze voornamelijk op een vruchttdag, dan kan ze de oogst beter bewaren. Het kiezen van de juiste zaaitijd doet ze op gevoel.

De zadenbieb

Rascha verzamelt zaad van wilde planten en oude cultuurgewassen. "Wanneer ik zaad verzamel, gaat mijn hart sneller kloppen. Dat is een bezigheid waar ik echt blij van word. Er zijn verschillende initiatieven om zaden te bewaren of uit te wisselen. Bij een aantal ben ik betrokken, zoals de wilde plantenbieb. Dit is een startend regionaal initiatief. Zo kunnen meer mensen experimenteren met wilde eetbare gewassen en blijven bedreigde soorten bewaard. Bij deze zadenbieb kunnen mensen zaden halen, deze laten groeien, ervan eten, laten bloeien en de zaadoogst weer terug brengen naar de bieb. Dit is een levende zadenbank, toegankelijk voor iedereen."

Naast het uitsterven is er nog een reden waarom zaden niet meer vrij beschikbaar zijn. Steeds vaker vragen grote zaadbedrijven patenten aan, zodat ze eigenaar worden van alle zaden van een gewassoort met een bepaalde eigenschap. Anderen kunnen deze zaden niet meer gebruiken om verder te ontwikkelen. Rasha heeft zich aangemeld als filiaal van De Grootste Zaadbank van Nederland (zie kader). Rascha: "Zulke acties zijn goed voor de bewustwording van mensen: wat gebeurt er allemaal met ons zaad?!"

Tijd voor bladgroen

"Mij lijkt het tijd om ons te voeden met veel bladgroen", vertelt Rascha gepassioneerd. "Ik ervaar dat bladgroen mijn hartchakra opent. Blad van planten die we kunnen delen met insecten. Het voedt de liefde in ons. Wilde planten zijn erg krachtig. Met elke nieuwe plant ontmoet ik een nieuw wezen. Het jaar rond eet ik zo'n 135 soorten bladgroen. Het is niet makkelijk. Je moet goed kauwen en het is niet allemaal even lekker. Omdat ik er veel van wil binnen krijgen, doe ik elke morgen een berg bladgroen van allerlei verschillende wilde planten in een blender. Samen met water, een appel, een peer en een scheutje olijfolie is dat mijn ontbijt. Wanneer ik op de tuin ben, eet ik de blaadjes zo van de plant en voor de avondmaaltijd eet ik het bladgroen verwerkt in een warme maaltijd."

Wat eet je daarnaast?

"Ik eet veel zuivel: loeigoeie kwark van BD-bedrijf de Buitenplaats en Remeker kaas." *Zoals je net zelf zei: onze gedomesticeerde landbouwdieren zijn ook door de goden geschonken. Heb je geen behoefte om je daarvan te emanciperen?*

"Nee, blijkbaar niet. In mijn leven draait het om wilde planten. De eetbaarheid daarvan wil ik onderzoeken, voor mezelf maar ook

voor de mensheid in de toekomst. Alles wat ik eet, stem ik af op mijn lichaam. Ik neem een plaatje in mijn hoofd van wat ik wil eten en vraag mijn lichaam of dit kracht geeft of kracht neemt. Mijn lichaam antwoordt dan met sterke of slappe knieën. Aan sommige planten in mijn tuin ben ik nog niet toe. Veel groenten uit de winkel, ook biologische of biologisch-dynamische, voeden mij niet. Vlees meestal ook niet. Maar goede zuivel en eieren wel."

Gecultiveerd en wild

Rascha schenkt mij een glaasje bladgroen in. Het voelt krachtig. Dat merk ik aan de enorme aanwezigheid van het drankje in mijn slokdarm. Door de appel en de peer is het best aangenaam. Maar het groen smaakt me niet. Letterlijk. Het lijkt me niet uit te nodigen om te proeven, alsof het niet over smaak gaat.

Daarentegen kauw ik met veel plezier op de uitspraak: 'Het wordt tijd voor gewassen die we kunnen delen met insecten en die burens naast zich kunnen verdragen'. Dit intrigeert mij. Ik denk aan de visie van graanveredelaar Peer Schilperoord (zie DP2014-4). Hij veredelt gewassen op openheid, omdat het tijd is dat mensen weer openstaan voor hun omgeving.

Rascha: "In India, toen er nog onkruid onder het graan stond, werd dit met het graan gegeten." Deze combinatie van gecultiveerde en wilde gewassen op de akker en in de keuken, spreekt me erg aan. In mijn eigen tuin wied ik selectief. Over de kaalheid tussen de gewassen, voel ik mij schuldig. Daar droogt de aarde uit,

daar had een bloem kunnen bloeien voor de bijen of voor mij. Wanneer ik alles weg schoffel, kan ik dat gedachteloos doen. Wanneer ik selectief wied, heb ik daarbij mijn aandacht nodig: komkommerkruid niet te veel en niet te dichtbij; muur laat ik de grond bedekken; paardenbloemen krijgen ruimte voor de bijen, voor de grond en voor

in de thee; madeliefjes voor in de sla en de klaprozen tussen de aardappels zorgen voor gezelligheid. Het zevenblad haal ik weg: dat gaat in de soep. Ik breng harmonie tussen eigen ruimte en gezamenlijkheid. En dat kan ik zelf ook wel gebruiken. ☺

www.groenezon.nl.

Reproductiestroom en voedingsstroom

Na het gesprek met Rascha dringt zich een vraag aan me op: wat maakt dat een gecultiveerd gewas, geteeld op een biologisch-dynamische manier, meer etherkrachten, dus levenskrachten, bezit en toch zwakker is, minder vitaal? Hoe zit dat nu precies? Ik bel René Groenen, BD-tuinder en zaadveredelaar. Hij vertelt over de reproductiestroom en de voedingsstroom in een voedingsgewas: "Een wilde plant heeft maar één doel: voortplanting. En daarom is ze oersterk in overleven. De gecultiveerde plant heeft daarnaast ook een voedingsstroom. In de afrijpingsfase houdt de plant

groeikracht terug voor 'vruchtvorming'. Dit gebeurt zowel in wortel-, blad- als vruchtgebied. De plant is hierdoor rijker aan gedifferentieerde levenskrachten. Deze voedingsstroom gaat ten koste van de reproductiestroom, waardoor de plant in dit opzicht zwakker is."

**DE GROOTSTE
ZAADBANK
VAN NEDERLAND**

Met 'De Grootste Zaadbank van Nederland' vraagt Bionext aandacht voor het gevaar van patenten op natuurlijke eigenschappen van planten. Biologische

winkels verkopen zaden van vijf door patenten bedreigde gewassen. Doorze in je tuin te zaaien of ze te laten 'onderduiken' in je vriezer, word je filiaal van 'De Grootste Zaadbank van Nederland'.

Al 3000 filiaalhouders zijn in het bezit van 55.000 zadenzakjes. Op 30 juni heeft Bionext de 3000 filialen en 800.000 handtekeningen uit internationale petitities aan het Europees Octrooibureau overhandigd.

Dynamisch Perspectief

Boekbespreking

Beweeglijk denken

Economie – de wereld als één economie,
Rudolf Steiner,
Uitgeverij Nearchus,
317 p, € 25

Tekst: Luc Ambagts

De wet van vraag en aanbod in de economie beschrijft dat op de markt de prijs van een product zal dalen als er meer aanbod van komt. De logica daarvan is zo onontkoombaar dat weinig mensen doordenken of de werkelijkheid niet anders in elkaar zit. Rudolf Steiner zegt in zijn voordrachtenreeks over economie uit 1922 dat een producent die waren op de markt brengt juist een vraag heeft, namelijk naar geld. En de consument die iets koopt heeft juist dat aanbod aan geld. De prijs die betaald wordt, is een zelfstandige derde grootheid, die nog het meest met de verzorgers van de handel te maken heeft. 'Economie'

betekent dan dat je met elkaar de prijzen zo vaststelt dat de dingen die je wilt hebben ook geproduceerd kunnen worden. "Willen we juiste begrippen vormen, dan moeten die begrippen beweeglijk zijn ten opzichte van het leven", zegt Steiner.

In veertien voordrachten houdt Steiner het economische denken een spiegel voor om heel nauwkeurig te kijken of wat je voor vanzelfsprekend houdt ook klopt. Elke voordracht is een oefening in beweeglijk, werkelijkheidsgetrouw denken. Met geld dat langzaam zijn monetaire waarde verliest en met grond als vrij gemeenschapsbezit ontwerpt hij

nieuwe concepten die de samenleving dichter bij de sociale wetmatigheden van het economisch leven kunnen brengen.

In die economie neemt de landbouw een eigen plek in. Hier start de vorming van economische waarde, doordat producten uit de natuur door arbeid in circulatie worden gebracht. Het concept van het verouderende geld – want de producten waar het geld voor staat verslijten immers ook – vindt in de agrarische productie zijn verjongingskuur.

De voordrachten werden gehouden voor studenten in een enthousiasmerende, bemoedigende sfeer. Voor iedereen die zijn denken over economie dichter bij de werkelijkheid wil brengen, is dit hét leerboek bij uitstek.

Het is een verdienste van uitgeverij Nearchus om Steiners volstrekt originele denken over economie opnieuw in het Nederlands toegankelijk te maken. Het is een vondst van de vertaler om als titel te kiezen voor 'Economie' en niet voor 'wereldeconomie' of 'staatshuishoudkunde', wat dichter bij de

oorspronkelijke titel *Nationalökonomischer Kurs* zou liggen. "Want de kleinste vraag, ook bijvoorbeeld de vraag van de prijs van ons kopje koffie bij het ontbijt, is iets dat tegenwoordig onder de gezamenlijke invloed van het economische leven van de aarde staat," zegt Steiner al in 1922. Zijn boodschap is helder: De mensheid is net als de aarde een geheel. We kunnen er met elkaar iets moois van maken.

Geld met nieuwe spelregels?

We denken er vaak niet over na, maar onze omgang met geld berust op afspraken. Dat betekent dat je die afspraken ook kan veranderen. Zo is het mogelijk om een regionale 'munt' te introduceren, die de regionale economie stimuleert, omdat dit geld niet uit de gemeenschap weg kan vloeien. Of een munt die in de loop der jaren minder waard wordt, net als graan dat in vroeger tijden ook als geld fungeerde. Stichting Social Trade Organisa-

tion (STRO) houdt zich al lang bezig met het ontwerpen van nieuwe handels- en geldsystemen en heeft software ontwikkeld die alternatief betalingsverkeer mogelijk maakt. De kring mensen die hiervan gebruik maakt kan

zelf de eigenschappen van het geld bepalen. Op verschillende plekken in de wereld heeft STRO laten zien dat regionaal, rentevrij geld de lokale werkgelegenheid stimuleert en zo een middel vormt om armoede te bestrijden. Henk van Arkel, drijvende kracht van STRO, schreef hierover samen met econoom Helen Toxopeus het boek *Een @nder soort geld*. Een succesvol voorbeeld van een alternatieve munt, mogelijk gemaakt met software van STRO, is de Bristol Pound: de burgemeester van Bristol laat zijn salaris in deze lokale munt uitbetalen. In Nederland is STRO nu een complementair, renteloos geldsysteem aan het opbouwen, het Social Trade Circuit, waar particulieren en bedrijven nu al aan mee kunnen doen. In verschillende regio's wordt gewerkt aan het opbouwen van lokale geldkringen. Zo doet natuurvoe-

In de 'United Economy' (rechts) is geld dienstbaar aan de gemeenschap (cartoon: Margreet de Heer)

dingswinkel Lazuur in Wageningen mee met de ontwikkeling van de lokale munt de Eurijn. Een ander initiatief is United Economy. Bedrijven leveren onderling diensten en producten met een eigen betaalmiddel: de United. Het initiatief is nog pril, maar bijvoorbeeld Eosta, Estafette Odin en Gulpener hebben al een 'United-rekening' geopend om transacties mee te doen. Op allerlei plekken wordt nagedacht over economische vernieuwing. Voor de liefhebber enkele initiatieven om te googlen: het Sustainable Finance Lab, Burgerinitiatief Ons Geld, Economy Transformers, Land of Seattle en geldloze boerderij De Meenderij.

Crowdfunding: nieuwe werkplaats

Zorgkwekerij Croon en Bergh is een kleine woon-werkgemeenschap in Burgerbrug (NH) voor acht mensen met een verstandelijke beperking en is onderdeel van Scorlewald. In de oude vervallen schuur willen ze een nieuwe werkplaats realiseren voor het verpakken van biologische bloembollen in cadeauverpakking (zie ook pag 12). Ze zijn op zoek naar mensen die hieraan een financiële bijdrage willen leveren.

Meer info via croonenbergh.nl of 0226 381 020. Voor donaties kun je contact opnemen met Friso Vonder, f.vonder@scorlewald.nl

Aanbieding

Word abonnee voor
€ 29,95 per jaar en
ontvang een gratis
vakantieschrijfboek,
made by Scorlewald

voor maatschappelijk
bewogen zelfbewuste en
duurzame denkers en
doeners!

Ga naar antroposofiemagazine.nl

Ingezonden brief Hoe komen cultus en cultuur weer samen?

Een vonk van vreugde en herkenning sprong in mij op bij het lezen van het artikel van Ute Kirchgässer in DP2016-3, 'Hoe komen cultus en cultuur weer samen! Eindelijk: een geestverwante! Want ook al voel ik mij al heel lang deel van het grotere geheel en de BD-Vereniging, al even zo lang miste ik het dat er over de geestelijke werelden werd gesproken.

Mijn laatste schrijven voor Dynamisch Perspectief dateert van februari 2011. Hierin vroeg ik aandacht voor een bewuste samenwerking van de mens met de geestelijke oftewel kosmische krachten, in woorden van gelijke strekking als Ute tijdens haar recente lezing in Dornach.

Het bleef echter stil. Zo stil dat ik mij afvroeg: ben ik te snel geweest? Na het lezen van Utes woorden besef ik eens te meer dat het de hoogste tijd is dat wij ons bewustzijn op de geestelijke krachten (lees: wezens) gaan richten; en dat het niet vanzelfsprekend is dat ze hun schep-

pende krachten met het leven op Aarde verbinden.

Toch gaan veel mensen hier nog wel van uit, wanneer ze dingen zeggen als: 'Wij hebben onze preparaten...'

Ik zou hier in verenigingsverband zo graag eens over praten. Of is er een gêne om te spreken over geestelijke aangelegenheden? Die kom ik ook vaak tegen als ik vertel over mijn samenwerking met engelenhiërarchieën en natuurwezens van de Christus-orde.

Als wij echter steeds maar 'levenskrachten' blijven zeggen zonder te weten waar het *wezenlijk* om gaat, dan missen we de boot.

Ik weet dat het zonder geestelijke scholing heel moeilijk is om een nieuwe, bewuste verbinding tot stand te brengen met de geestelijke werelden. Toch zijn er mensen die deze weg reeds bewandelen en die er net als ik naar verlangen dit met gelijkgestemden te delen.

Ben je benieuwd naar wat gees-

Ingezonden verhaal De Waaiboom

telijke scholing inhoudt? Wil je meer weten over de nieuwe verbinding tussen de geestelijke krachten en mens, dier, plant en bodem? Voel je ervoor om erover mee te denken hoe de D van 'dynamisch' kan worden vergeestelijkt? Bel me dan op 072-5159456 of mail naar stichting@dezonnenuin.org.

Guurtje Kieft

Guurtje Kieft, *De mens tussen aarde en kosmos*, 2e herziene druk, 2016, zie zonnenuin.org

'Je leeft te snel,' zei ze opeens. Ik keek op. Daar stond ze. Recht, slank en in de kracht van haar leven. Haar huid strak om haar heen. Pas naar boven toe waaierde ze wat uit.

Haar leeftijd vond ik moeilijk te schatten. Jong, dat in ieder geval.

Ik had haar wel vaker zien staan, maar nooit durven aanspreken. Wie doet dat nou? Voor je het weet kijkt iedereen je aan.

'Je leeft te snel,' herhaalde ze, 'blijf eens stil staan.'

'Ja, dag! Daar heb ik geen tijd voor', mompelde ik. Gelukkig hoorde ze het niet.

'Je leeft zo snel, dat je morgen al vergeten bent wat je gisteren voor plannen had.'

'Ik leef in het NU', legde ik haar uit.

Ze lachte: 'Je leeft helemaal niet in het NU. Je leeft in het 'straks' of in het 'morgen', maar niet in het NU. Ik zag je wel toen je gisteren aan het zaaien was. In je hoofd zag je de rijpe peulen al hangen. Je had ze zelfs al bijna verkocht, of niet?' Ik bloosde.

'Blijf nou eens stil staan. Kijk hoe mooi het nu al is! Ik deed mijn best.

'Zoom eens uit en zie hoe alles met elkaar samenhangt. Hoe de planeten spelen in jou, met mij en door de wereld. Hoe gnomen naar de sterren kijken en hoe elfen dansen in de dauw op de velden. Hoe in de ochtend de vogels de Harmonie der Sferen voor jou hoorbaar maken. Of dacht je dat ze er maar wat op los floten?'

Het was mooi wat ze zei en ik probeerde het te geloven.

'En kijk dan eens hoe ik voortbeweeg', vervolgde ze.

Dat werd met te concreet. 'Jij beweegt je helemaal niet voort!' riep ik uit. Gnomen, elfen en planeten die iets met me doen, ik wilde er best in meegaan, maar dit ging me te ver. Ik had duidelijk al jaren lang gezien dat ze niet voortbewoog. Ze stond altijd waar ik haar zou verwachten.

'Jij beweegt je niet voort!' herhaalde ik, 'dat kan helemaal niet want je bent maar een waaiboom.'

'Sta eens stil', zei ze, 'kom los van je overtuigingen en begin met waarnemen in plaats van invullen.

Daar verderop sta ik. Vanuit mijn wortels ben ik daar omhoog gekomen. Doe je ogen eens dicht en zie het proces. Op die nieuwe plek zal ik groeien terwijl ik hier langzaam verdwijn. En als ik hier verdwenen ben, dan sta ik daar in al mijn kracht. Als ik jouw stappen oneindig zou vertragen, zou ik dan wat anders zien? Zou ik dan niet ook zien hoe je langzaam verdwijnt van de ene plek en ontstaat op de andere? Pas als je helemaal op de nieuwe plek bent, zal je schim op de oude plek zijn verdwenen.'

'Je leeft te snel, daarom denk je dat ik stil sta. Net zoals een lichtflits denkt dat jij stil staat. Maar beide kijken niet goed. Ze leven te snel. Sta eens stil en zie het proces wat er voor je ogen afspeelt.'

Ik stond stil, en merkte dat ik veel meer zag dan anders. Hoeveel details er zijn en hoe zelfs het kleinste mosje veel meer kleur had dan ik dacht.

'Als je goed om je heen kijkt, krijgt alles kleur', mompelde ze zacht.

Ik zag dat ze gelijk had. Dank je wel, mooie populier!

Ik zag dat ze gelijk had. Dank je wel, mooie populier!

Kalle Heesen

Nieuwe meentes in een nieuwe economie

Hof van Twello is een eigenzinnige boerderij bij Deventer met onder meer een streekwinkel, een kas-café en een blote-voeten-pad. Bijzonder is de vernieuwende samenwerking met moestuinders die oprichter Gert Jan Jansen heeft ontwikkeld, geïnspireerd op de oude 'meente'. Vroeger was het recht om op deze gemeenschappelijke gronden en bossen te jagen, schapen

te weiden of hout te kappen gekoppeld aan de plicht om bij te dragen aan het onderhoud van wegen, sloten, hagen en dergelijke. Op een vergelijkbare manier wordt de groentekwekerij op Hof van Twello gerund door 40 gemeente-moestuinders: in ruil voor gratis grond, mest en compost staan ze de helft van de oogst af aan de Streekwinkel van De Hof. Vervolgens gaat de helft van opbrengst van de winkelverkoop weer terug naar de tuinders. Zo worden wekelijks 800 klanten van verse én goedkope onbespoten groenten voorzien. Meer hierover is te lezen in het boek van Hof van Twello oprichter Gert Jan Jansen *Kleinschaligheid als alternatief – Nieuwe Meentes in een nieuwe economie*.

Joukje de Wit en haar kinderen aan het werk in de Meente Moestuin van de Hof van Twello.

De Odin Coöperatie

Coöperatie Odin is sinds 2012 eigenaar van ketenorganisatie Estafette Odin, waarin de groothandel, 18 Estafettewinkels, de Odin-groenteabbonnementen, de Odin-webwinkel en de Estafette-bezorgdienst zijn ondergebracht. De coöperatie creëert een sterkere verbinding met de keten van boer tot klant. In het hoogste orgaan, de ledenraad, zitten verschillende soorten leden: ondernemersleden (werkzaam bij Estafette Odin), kapitaalleden (namens Stichting Sleipnir die het bedrijfskapitaal beheert) en overige leden (vooral consumenten, maar ook leveranciers). Het aantal leden is in 2016 de 3000 gepasseerd.

Het kapitaal dat Odin sinds zijn oprichting in 1983 heeft opgebouwd, staat niet op naam van aandeelhouders, maar is ondergebracht bij Sleipnir. In deze stichting werken acht bedrijven samen met als doel het door hen opgebouwde kapitaal te laten werken voor de gemeenschap, en niet voor privépersonen. Estafette Odin bouwt zijn winkels een voor een om tot coöperatiewinkel. Zo vond 25 mei de opening van de 10de vernieuwde Estafettewinkel in Dordrecht plaats. Leden van de coöperatie

betalen een inleg en een vaste bijdrage. Die bijdrage komt in een pot, waar de vaste kosten van de winkel uit betaald worden. Voor hun boodschappen betalen de leden vervolgens lagere ledenprijzen. Door deze samenwerking maken consumenten voordeel voor elkaar mogelijk, zonder dat iemand anders in de keten de rekening krijgt. Ook kunnen leden geld lenen aan het Odin Voorraadfonds: zo heeft Odin minder rente-kosten en leden krijgen een hogere rente dan op de bank. Momenteel wordt ongeveer de helft van de winkelvoorraden (de totale voorraad is ca 8 ton) via dit fonds gefinancierd. Bijzonder onderdeel van coöperatie Odin is de Odin imkerij. Jos Willemse is als imker fulltime in dienst. Hij plaatst bijenkasten op biodynamische boerderijen. Odin zet zich ook in voor de ontwikkeling van zaadvaste rassen via het project *Divers en Dichtbij*.

estafette.org
stichtingsleipnir.nl

Agenda

30 en 31 juli Kruidenweekend

Maak een reis door de tuinen van landgoed Kraaybeekerhof in Driebergen en ontdek de boeiende wereld van kruiden. Luister naar verhalen over medicinale werkzaamheid. Je proeft, ruikt, plukt en maakt een aantal heerlijke kruidenproducten. Zie kraaybeekerhof.nl

18 en 19 aug DierenPerspectief

DierenPerspectief Zomerschool bij Bergen (NH): 2 dagen verdieping in het wezen van dieren op basis van de vrijgegeven inspiraties van Marieke de Vrij, met bezoek aan boerderijen en natuurgebieden en diep contact maken met dieren. Zie dierenperspectief.nl

30 aug – 22 nov Voedseltransitie

6-daagse Masterclass Voedseltransitie: leren transitiedenken en werken aan een echte omslag naar gezond en duurzaam voedsel. Zie

deschaalvankampen.nl
en transitionacademy.nl

1 september Avondklas Warmonderhof

Gerlof Pronk vertelt over zijn weg van student BD-landbouw op Warmonderhof naar zorgboer op Naaberhoeve. Over mee- en tegenwind, inspiratie en toekomstdromen. Tijd: 20 uur. Wisentweg 12 in Dronten. Zie warmonderhof.nl

4 september Feest Warmonderhof

De Warmonderhofboerderijen houden Open Dag en vieren de oogst. Rondkijken in stal, kas, tuin, akker, weide, kaasmakerij. Met muziek, lekker eten en drinken en leuke kinderactiviteiten zoals schatgraven, klimmen op een strobalepiramide, kalfjes aaien en meerijden op de tractor. Zie warmonderhof.nl

9 september Infoavond Kraaybeekerhof

Kraaybeekerhof in Driebergen biedt cursussen en opleidingen aan op het gebied van ontwikkeling van bewustzijn over aarde, voeding en gezondheid. Bijv. Natuurvoedingskundige, Barstensvol Leven, De wereld van kruiden, Natuur in leiderschap en biodynamisch imkeren. Zie kraaybeekerhof.nl

17 september Workshop Bedrijfs- individualiteit

Bij CSA De Plantentrekker in Geel (België). Zie bdvereniging.nl of pag 10

22-25 sept Seminar met Dorian Schmidt

Levenskrachten waarnemen in natuur en landschap op Landgoed Baest in Oostelbeers. Voor info en aanmelding zie levenskrachten.nl of informeer bij Gineke de Graaf, groengraaf@gmail.com, 06 365 81 305

5 oktober Demeter Jaarcongres

Op BD-boerderij Zonnehoeve in Zeewolde met als thema 'Landbouw-CULTUUR van de toekomst', zie pag 11

7, 8 en 9 okt Experimentele gastronomie

Sterrenchef Jef Schuur en topchef Luc Kusters koken experimentele diners ism Steinbeisser in het Amsterdamse Lloyd Hotel: biologisch, plantaardig (vegan), speciaal ontworpen bestek, handgeblazen glas en servies. Zie steinbeisser.org

30 oktober in België 5 of 13 nov in Haarlem Vegetarisch compostpreparaat

Themadag door Carmencita de Ruiter van Stichting de Zonnetuin: leer je eigen compostpreparaat maken door met al je aandacht plantenmateriaal te verwrijven in een vijzel, om het in verbinding te brengen met de Geestelijke Krachten

uit de planetensferen. In Olen (België) op 30 oktober. Kosten: €60 incl. de preparatenplanten. Info: Kristof Vervynck, kristofvervynck@hotmail.com. Zie wereldwerf.be
In Haarlem op 5 of 13 nov. Kosten: €50 incl. de preparatenplanten. Info: Carmencita de Ruiter, 023-5277953. Zie dezonnetuin.org

24 en 25 november Fruitteelt- conferentie

Internationale conferentie in Dornach over biodynamische fruitteelt. Zie sektion-landwirtschaft.org

9 dec-4 mrt Sterrencursus

Drie weekends (9-10 dec, 10-11 febr, 3-4 mrt) op Boerderij De Bronne in Herzele (B). Michiel Rietveld laat zijn licht schijnen over invloeden van sterren en planeten op plantengroei, dieren en mensen. Meer info en aanmelding: Sarah Michels, 0032(0)485-628425, michelssarah@hotmail.com

Doe mee en steun de BD

Vijftig woorden

Biologisch-dynamische landbouw produceert vitale voeding met respect voor alles wat leeft. De BD-Vereniging ondersteunt boeren en boerinnen bij de ontwikkeling van hun bedrijf. Dat leidt tot meer bodemvruchtbaarheid, een gezondere leefomgeving en een fraaier landschap. Als lid van de BD-Vereniging maak je dat mogelijk.

Dat zijn vierenvestig woorden. Dan heb ik er nog zes over om te vertellen dat we de geest op aarde brengen door het leven zelf - de levende bodem - als uitgangspunt te nemen. Help! Hoe beschrijf je kort wat biologisch-dynamisch landbouw is en wat de BD-Vereniging doet?

Ik begin opnieuw, zoals voorzitter Piet van IJzendoorn het zei tijdens de Jaardag: "De zon schijnt voor ons allemaal. Zij is bron van energie en voedster van het leven."

Zegt het voort!

Lid worden van de BD-Vereniging?
Gewoon doen!
bdvereniging.nl
0850-609044
info@bdvereniging.nl

Vereniging voor Biologisch-Dynamische Landbouw en Voeding

DYNAMISCH PERSPECTIEF
2016 - JULI - nr 4

Dynamisch Perspectief is het ledenblad van de BD-Vereniging en verschijnt 6x per jaar.
ISSN 1389-7438
© BD-Vereniging.

Redactie Ellen Winkel (hoofdredacteur), Luc Ambagts, Andries Palmboom, Wim Goris, Gineke de Graaf, Petra Derksen.

Sluitingsdatum kopij 17 augustus, agendaberichten 22 augustus. DP2016-5 verschijnt 24 september

Coverfoto bloemblaadjes plukken van gele toorts op SEKEM. Foto: Ellen Winkel

Vormgeving Fingerprint, Gerda Peters.

De BD-Vereniging werkt aan de ontwikkeling van de biologisch-dynamische landbouw en voeding met uitwisseling, scholing, onderzoek, advies en publicaties.

Contributie per jaar € 40,- Jongerenlid (t/m 23 jaar) € 20,- Studentenlid (t/m 27 jaar) € 20,- Beroepslid: € 100,-

Bestuur Piet van IJzendoorn (voorzitter), Derk Klein Bramel (secretaris), Maria van Boxtel (penningmeester), Karin Stolk (BD-jong), vacature.

ledenservice

Bureau BD-Vereniging
Wisentweg 12
8251 PC Dronten
telefoon: 0850 609 044
mail: info@bdvereniging.nl
web: bdvereniging.nl
IBAN: NL 04 INGB 0000147485
t.n.v. Ver voor BD-landbouw

Medewerkers Luc Ambagts (projecten), Bram Gordijn (administratie).

Schenkingen De inkomsten van de BD-Vereniging bestaan naast de contributie voor een belangrijk deel uit schenkingen. De BD-Vereniging is erkend als Algemeen nut beogende instelling (ANBI). Legaten zijn vrij van successierecht. Schenkingen zijn vrijgesteld van schenkingsrecht. Neem voor informatie over (periodiek) schenken contact op met het bureau.

BD-beroepsontwikkeling Leden die in gesprek willen over de ontwikkeling van hun werk kunnen via het bureau contact opnemen met Luc Ambagts.

BD-Jong Activiteiten voor en door jongeren. Voor info, neem contact op met Karin Stolk via bd-jong@bdvereniging.nl

BD-preparaten en materialen daarvoor zijn te bestellen via degroenenhof.nl, of 06 36581305

"Tien maanden geleden kregen wij de mededeling van zorginstelling Lievegoed: 'Jullie krijgen ontslag en de boerderij wordt verkocht'. Ik werk hier al 22 jaar." Marcel Schoenmakers (links op de foto), boer op zorgboerderij De Hondspol in Driebergen, vertelt zijn verhaal tijdens de Jaardag op 3 juni 2016.

"Je wordt ontslagen. Wat nu? Al snel was er het idee om te proberen het bedrijf over te nemen. Maar hoe? We moesten natuurlijk een ondernemersplan maken. En Lievegoed wilde de koeien en de kaasmakerij al verkopen."

"Klanten ondersteunden ons. Ze maakten een folder en een website voor een crowdfunding-campagne. We hadden binnen een maand 250.000 euro nodig om de 'roerende zaken', zoals koeien en machines, over te kopen. We organiseerden een informatieavond. Je denkt: hoeveel mensen zullen er komen? Er kwamen 150 mensen! Maar ze stelden wel kritische vragen. De sfeer werd zelfs wat ongemakkelijk. Ik dacht, dit gaat nooit lukken. Maar drie weken later stond er 350.000 euro op onze rekening, overgemaakt door 300 crowdfunders."

"De bank gaat dan heel anders naar je kijken."

"Toen de grond nog. Eind april was de officiële overdracht aan BD-Grondbeheer. Ik had me netjes aangekleed om naar de notaris te gaan. Daar vliegen dan wat miljoenen door de lucht en er worden handtekeningen gezet. Dan kom je thuis, je kijkt om je heen, en je denkt: er is hier helemaal niets veranderd?!

Maar bij het feestje met de crowdfunders voelden we het: het is nu van ons! Het is een totaal ander gevoel. Dat er zoveel mensen met zo'n warm hart om ons heen staan, dat geeft heel veel kracht. Zoveel mensen die achter je staan. Dan voel je je sterk."

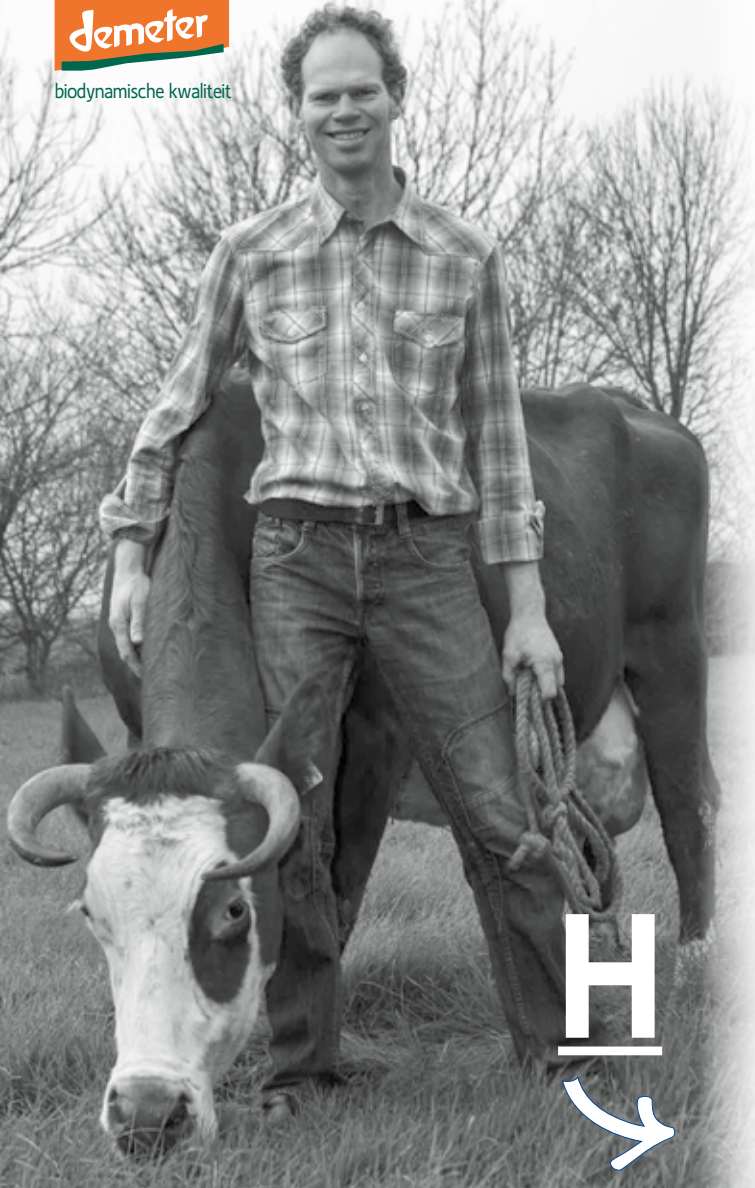
Met elkaar

Tekst: Ellen Winkel

demeter

biodynamische kwaliteit

zuiver [®]

Hoorns

**Biodynamische koeien mogen van hoorns tot staart koe zijn.
Jeroen Konijn legt uit:**

“Als biodynamisch boer zet ik de eigenheid van de koe centraal. De hoorns symboliseren dat ik de koe in haar wezen respecteer en dat ze helemaal - met hoorns en al - koe mag zijn. Ik vind het mooi als mijn koeien hun natuurlijke gedrag ten volle kunnen uitleven. Met trots kan ik kijken naar koeien die symmetrisch gevormde hoorns hebben. Dat is een prachtig gezicht en maakt mij vrolijk.”

Zuiver in Zuivel

www.zuiverzuivel.nl

